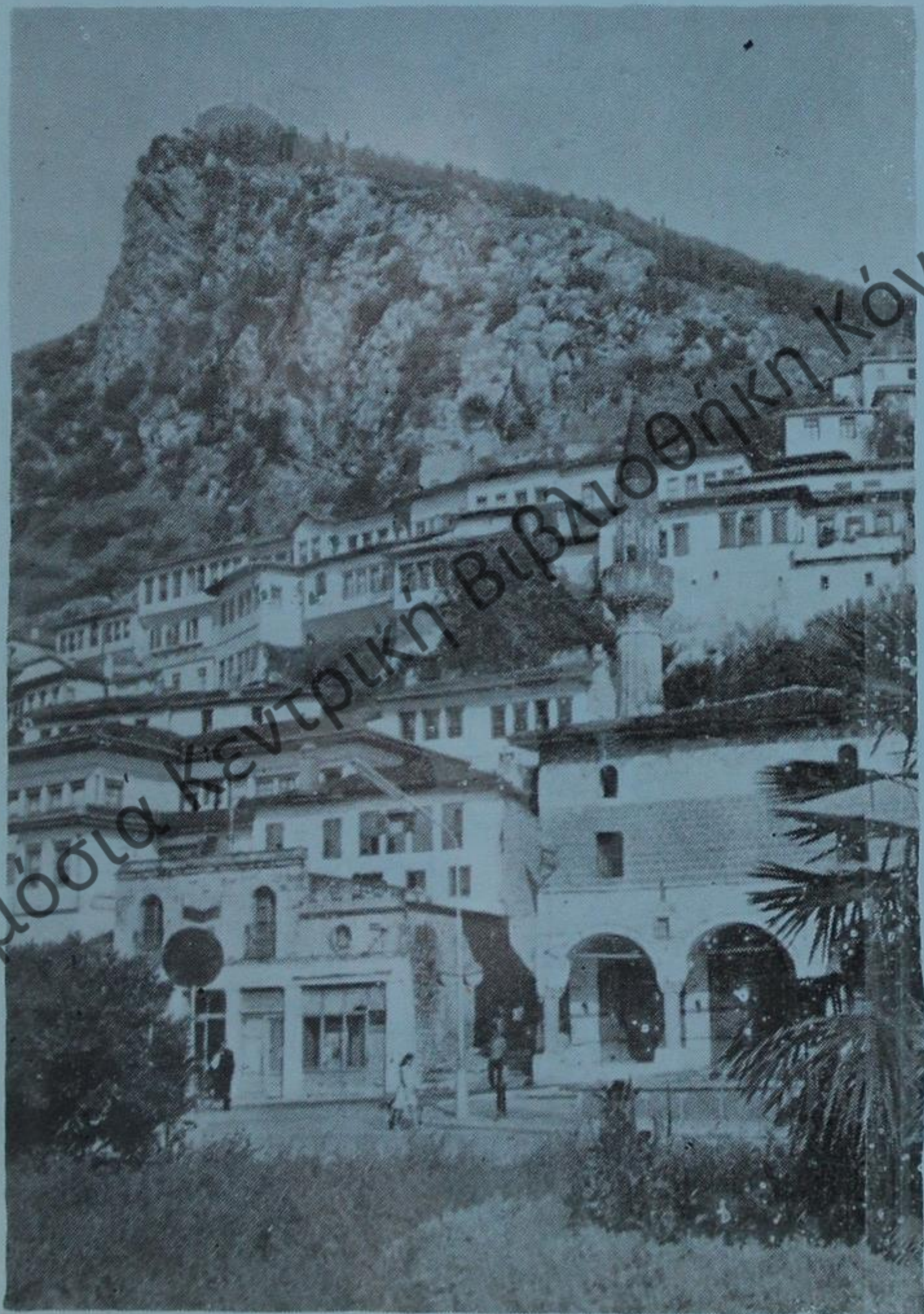

ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΦΩΤΙΑΔΟΥ

Η ΑΛΒΑΝΙΑ ΣΗΜΕΡΑ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1978

13

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΦΩΤΙΑΔΟΥ

ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

55921

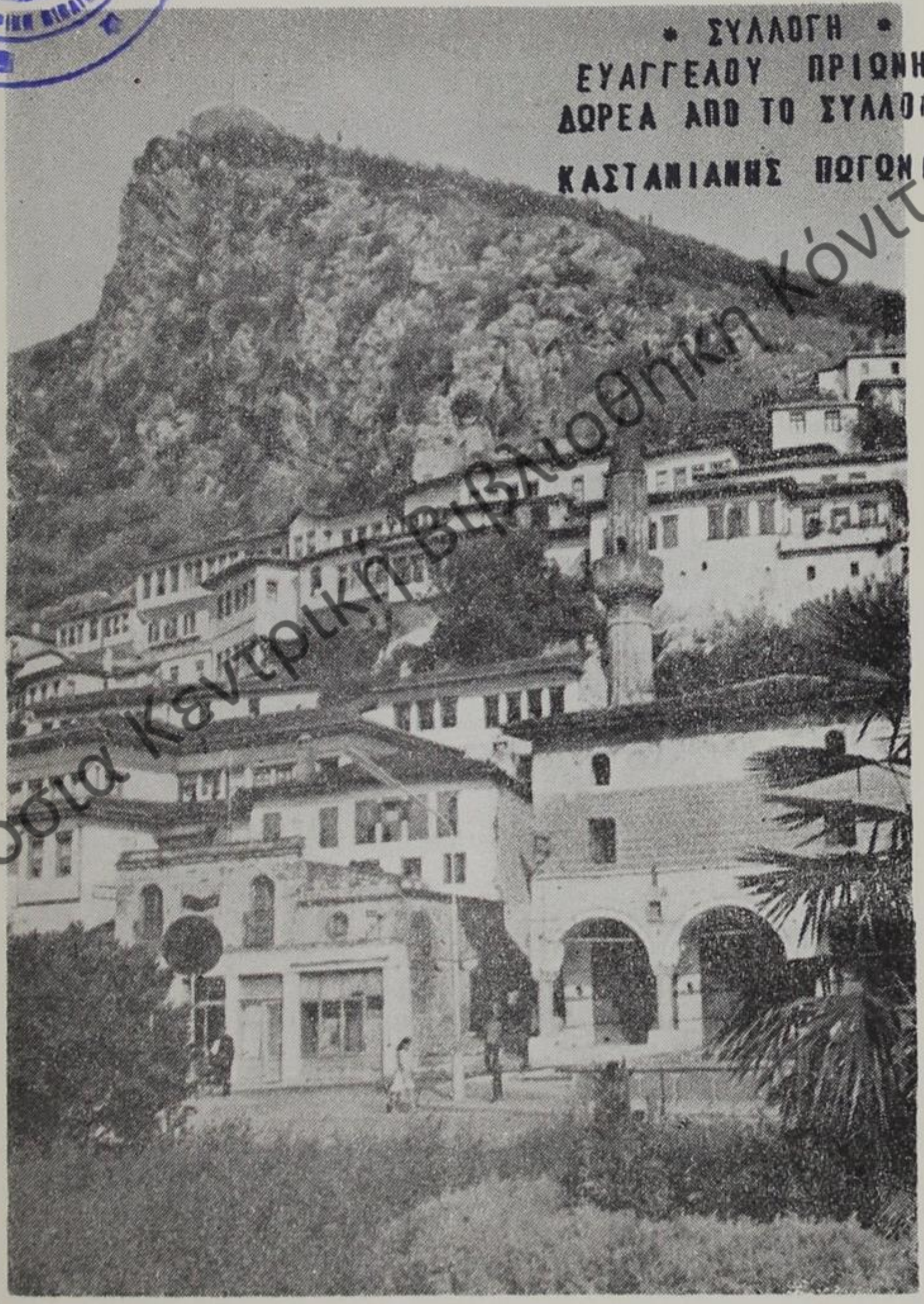
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

9/9/2014

Η ΑΛΒΑΝΙΑ ΣΗΜΕΡΑ

• ΣΥΛΛΟΓΗ •
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΩΝΗ
ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΗ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ ΠΡΩΓΟΝΙΟΥ

Η ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ
Κα ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΦΩΤΙΑΔΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στήν εποχή τούτη μέ τις μεγάλες έπιτεύξεις αλλά και τις τραγικές διαφεύσεις, οί λαοί άναζητοῦν έναν χῶρο κοινῆς συνάντησης, ὅπου νά μπορούν νά εἶναι περισσότερο άδερφοί και νά έχουν τά ἴδια ὄνειρα για τήν ζωή. Γι' αυτό, ή γνωριμία και ή κατανόηση μεταξύ τους, άποτελεῖ, στις μέρες μας, ένα οικουμενικό αίτημα. Και ή πνευματική έπαφή, πού ξεκινάει πάντα από τις κοινές άφετηρίες τῶν λαῶν για τήν εἰρήνη, για τὸ φῶς και για τήν συνύπαρξη μέσα στα πλαίσια μιᾶς ὑπερεθνικῆς κοινότητας, εἶναι πρωταρχική προϋπόθεση γι' αὐτήν τήν προσέγγιση.

Κάτω άπ' αὐτό τὸ πρίσμα, ή αξιολόγηση τοῦ βιβλίου τούτου τῆς Ἑρμηνείας Φωτιάδου, παίρνει ιδιαίτερη σημασία. Γιατί, δέν εἶναι μονάχα ένα ταξιδιωτικό λογοτεχνικό κείμενο, αλλά και ένα θῆμα, πού γίνεται άπ' τήν Ἠπειρο για τήν γειτονική Ἑλλάδα, μέ τήν ὁποία έχουμε πολλούς και ειδικούς δεσμούς. Και γιατί, ακόμα, ή καινότητα τῶν Βορειοηπειρωτῶν στήν Νότια Ἑλλάδα εἶναι πάντα μιᾶ έντονη ἔθνολογική παρουσία, ὁρατή στήν λαϊκή κουλτούρα και στήν γενικώτερη φυσιογνωμία αὐτῆς τῆς χώρας.

Και εἶναι ανάγκη νά θερμάνουμε τὸ κοινὸ αὐτὸ ὑπόστρωμα, πού δένει τοὺς δυὸ λαοὺς μας κάτω από ένα κλίμα στενότερης συγγένειας, μέσα στα εὐρύτερα πλαίσια τῆς οικογένειας τῶν βαλκανικῶν κρατῶν.

Αὐτά ὅλα προσδίνουν, στήν έργασία τῆς Ἠπειρώτισσας συγγραφέως, κάποιες ιδιάζουσες διαστάσεις και μιάν αὐξημένη εὐθύνη στήν μαρτυρία της. Γιατί, ή Ἑρμηνεία Φωτιάδου, πού περιηγήθηκε τήν Ἑλλάδα και ὡς πνευματικός άνθρωπος και ὡς άρχηγός τοῦ λαογραφικοῦ της ὀμίλου «Κρυστάλλης», εἶχε τήν δυνατότητα για μιᾶ βαθύτερη και οὐσιαστικώτερη γνωριμία τόσο μέ τοὺς Ἑλλήνους, ὅσο και μέ τοὺς Ἑλληνες Βορειοηπειρωτες. Και, στο ὁδοιπορικό της, έχοντας συνείδηση τῆς ξεχωριστῆς αὐτῆς σημασίας, δίνει μιᾶ ζεστή και καθαρῆν εἰκόνα, γιομάτη από σκηινικά, από πρόσωπα και ένδιαφέροντα στοιχεία, χωρίς αλλοιώ-

σεις ἢ διαθλάσεις, πού προσφέρουν μιὰ πολύτιμη προσπέλαση γιὰ τὴν γνωριμία τῆς σύγχρονης Ἀλβανίας.

Πρόσθετα, οἱ ἐντυπώσεις τῆς αὐτῆς εἶναι γραμμένες μὲ ποιητική θέρμη καὶ διανθισμένες μὲ ἓνα λεπτὸ χρῶμα ἀναφορᾶς σὲ ιστορικές ὑπομνήσεις, κρατοῦν, μαζὶ μὲ τὴν σοβαρότητα, καὶ τὴν συναισθηματικὴ ἐκείνη ὑγρότητα, πού τις καταξιώνει καὶ ποιητικά. Ἔτσι, ἡ προσφορά τῆς δίνει μιὰ καινούργια πρόσβαση γιὰ εὐρύτερη ἀλληλοκατανόηση καὶ φέρνει ἓνα καλὸ μήνυμα, πού δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔχει καὶ συνέχεια καὶ ἀνταπόκριση. Γιατί, τώρα, εἶναι καιρὸς νὰ ἀνοίξουν, οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, ἕναν διάλογο πού θὰ δώσει στὸν σύγχρονο κόσμον τὴν φιλία καὶ τὸ ὄνειρο γιὰ νὰ μὴν ὑποκύψουμε στὴν ἐσωτερικὴ πτώχευση, πού φέρνει ὁ ταραγμένος τοῦτος αἰῶνας μὲ τὰ μεγάλα μεγέθη καὶ τοὺς καταλυτικoὺς ἀντικατοπτρισμούς.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ἡ Ἀλβανία σήμερα

Ἦταν πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι ὅταν στὶς 2 Ἰουλίου ἡμέρα Κυριακὴ ἄνοιξε ἡ φράχτινη πόρτα τῶν συνόρων μὲ τὴν Ἀλβανία στὴν Κακαβιά. Τὰ Ἑλληνικὰ αὐτοκίνητα πέρασαν μέσα σὲ ἓνα χορταριασμένο χῶρο καὶ σταμάτησαν. Ἀλβανικὰ περίμεναν νὰ μεταφέρουν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὶς ἀποσκευές τους. Μὲ τοὺς ἐξῆντα ἀνθρώπους ποὺ περιελάμβανε ἡ ὁμάδα, μὲ τὸ σύστημα τῶν πολιτιστικῶν ἀνταλλαγῶν, θὰ ἐπισκεπτόταν τὴ γειτονικὴ χώρα γιὰ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις ἦταν ὁ Ἡπειρωτικὸς Λαογραφικὸς Ὀμιλος «Κρουστάλλης». Τὸν ἀποτελοῦσαν 32 νέοι ἐπιστήμονες τελειόφοιτοι ἢ ἀπόφοιτοι Ἑλληνικῶν Πανεπιστημίων, 32 Ἡπειρῶτες ποὺ ὕστερα ἀπὸ 38 χρόνια βόλευαν τὴν ἐλαφροφτιαγμένη ἀλλὰ τόσο βαριὰ καὶ σφιχτὰ κλεισμένη πόρτα γιὰ μιὰ φιλικὴ ἐπίσκεψη στοὺς γείτονες. Συνοδεῖα ὁ Ἑλληνας πρέσβυς στὰ Τίρανα. Καὶ ἦρθαν λόγιοι νὰ ὑποδεχθοῦν τοὺς λογίους, γιατροὶ τοὺς γιατρούς, διπλωματοῦχοι τοῦ Ἀλβανικοῦ Πανεπιστημίου τοὺς καθηγητὰς μαθηματικῆς, χημείας, φυσικῆς καὶ νὰ τοὺς συνοδεύσουν στὸ δεκαπενθήμερο τῆς περιοδείας στὴν Ἀλβανία. Ὁ δρόμος ἄρχισε ἀπλῶς διανοιγμένος στὸ χῶμα ἐλικοειδῆς ὡς ἓνα μεγάλο σημεῖο ἀνάμεσα ἀπὸ βουνὰ καὶ λαγκαδιές συνέχεια τοῦ τοπίου ποὺ εἶχαμε ἀφήσει πίσω μας. Οἱ συνοδοὶ μας ἀρχίζοντας νὰ μᾶς ξεναγοῦν μᾶς εἶπαν ἓν εἶδει προοιμίου ὅτι ἡ Ἀλβανία ἔχει ἀναπτύξει μιὰ μεγάλη βιομηχανικὴ δραστηριότητα εἰς ὄλους τοὺς τομεῖς. Δηλαδή βιομηχανία μεταλλουργίας, 32 εἶδη ἀτσάλι, ἀνταλλακτικῶν μηχανημάτων, ἐκμεταλλεύσεως ὀρυκτοῦ πλούτου, ὅτι εἶναι εἰς τὴν παραγωγὴν χρωμίου ἢ τρίτη χώρα στὸν κόσμον, ὅτι παράγουν 500 πετρελαιοειδῆ προϊόντα, ὅτι ἔχουν ὑδροηλεκτρικὰ ἐργοστάσια καὶ ὡς τώρα ἔχει κάμει 5.000 μ. σιδηροδρομικὲς γραμμές. Αὐτὰ θὰ τὰ βλέπαμε εἶπαν στὶς ἐπόμενες ἡμέρες.

Ὁ δρόμος ἄρχισε νὰ φτιάχνη καὶ σὲ λίγο βρεθήκαμε στὴν πόλη τῶν Ἀγίων Σαράντα. Ἡ Ἀδριατικὴ θάλασσα ἤρεμη, ἐκείνη τὴ μεσημεριάτικη ὥρα φιλοῦσε τὶς πέτρες τὶς μεγάλες τῆς ἀκτῆς ποὺ ἂν μιλοῦσαν θὰ εἶχαν νὰ ποῦν τόσες ἱστορίες. Τὸ ξενοδοχεῖο πολιτισμένο, νερά, λουτρά, ὅλα στὴν τάξη καὶ τὸ φαγητὸ στὴν εὐρύχωρη τραπεζαρία ἐπιμελημένο καὶ ἀφθονο. Τὸ ἴδιο βράδυ στὸ κλειστὸ θέατρο δίδεται ἡ πρώτη παράσταση. Διάρκεια δύο ὧρες. Μία ὥρα καὶ δέκα λεπτὰ ἀπὸ τὸν «Κρυστάλλη» καὶ πενήντα λεπτὰ ἀπὸ τὸ μουσικὸ συγκρότημα ποὺ συνόδευε. Φορέθηκαν 70 ἀπὸ τὶς 101 Ἑλληνικὲς αὐθεντικὲς στολὲς ποὺ εἶχε μαζί του ὁ ὄμιλος καὶ παρουσιάστηκαν χοροὶ καὶ τραγούδια ἀπὸ ὅλη τὴν Ἑπειρωτικὴ καὶ Νησιώτικη Ἑλλάδα. Τὸ κοινὸ συγκρατημένο ἢ δειλὸ στὴν ἀρχὴ ἐνθουσιάστηκε καὶ χειροκροτοῦσε καὶ τραγουδοῦσε μαζί μὲ τὰ παιδιά. Ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ θέατρο χιλιάδες κόσμος ἔστεκε ἀπόμερα καὶ χωρὶς νὰ μιλά. Οἱ θεαταὶ μας ἀπὸ ὅ,τι συμπεραίνω διαβάζοντας τὴν Ἑλληνοφωνὴ ἔφημερίδα «Λαϊκὸ Βῆμα» 6 Ἰούλη 1978 τοῦ Ἀργυροκάστρου ἦταν «ἐργαζόμενοι τῶν κέντρων δουλειᾶς καὶ παραγωγῆς, καλλιτέχνες καὶ ἐργαζόμενοι τῆς κουλτούρας». Τὸ πρόγραμμα παρουσιάζει ἡ ἠθοποιὸς τῆς σκηνῆς καὶ τῆς τηλεοράσεως κ. Λίντα. Τὸ ἐπόμενο πρωῖ ἓνα τουριστικὸ πρόγραμμα μᾶς ὀδηγοῦσε πρὸς τὴν χερσόνησο τοῦ ΒΥΤΡΙΝΤ —Βουθρωτοῦ. Στὸ δρόμο μᾶς ἐξήγησαν πὼς στὴν Διοικητικὴ περιφέρεια, Κονίσπολης — Δέλθινο — Ἅγιοι Σαράντα, ὅπου ὅπως σὲ ὅλη τὴν Ἀλβανία ὑπῆρχε ἀναλφάβητισμὸς σὲ ποσοστὸ 80ο) ο πρὶν ἀπὸ τὸ 1944, τώρα ἀναλφάβητοι δὲν ὑπάρχουν καὶ ἔχουν 57 σχολεῖα 8τάξια, 13 μεσαῖα, 110 νηπιαγωγεῖα μὲ 4.000 νήπια 3—6 ἐτῶν, ὅτι στοὺς Ἀγίους Σαράντα ἓνας κάτοικος στοὺς τρεῖς πηγαίνει σχολεῖο ἢ σὲ τεχνικὴ σχολή. Περνοῦμε τὸ καινούργιο χωριὸ Ξαμήλ. Ἐκεῖ μαζεύονται ἀπὸ ἓνα μῆνα τὸ χρόνο ὅλοι οἱ νέοι καὶ δουλεύουν «ἐθελοντικὰ» στοὺς ἀγρούς! Περνοῦμε στὸ μέσον τῆς θάλασσας καὶ τοῦ ποταμοῦ Μπιστρίντζα — τοπωνυμία σλαυικὴ. Ἦταν,

μᾶς ἐξηγοῦν μιὰ φοβερὴ ἐστία μολύνσεως, ἐλονοσίας, δυστυχίας. Τώρα ἔχουν ἀποξηρανθῆ 15.000 ἑκτάρια. Σπέρνουν θαμβάκι, ρύζι, ἡλιόσπορο. Παίρνουν συγκομιδὴ 3 φορές τὸ χρόνο, ἔχουν φυτέψει 1200 στρέμματα πορτοκαλιές, ἔχουν ἐπίσης σὲ μῆκος 95 μιλίων λεμονιές καὶ 45 ἑλιές.

Εἶναι τὸ ζεστὸ μέρος τῆς Ἀλβανίας, 250 μέρες ἀφόρητης ζέστης. Ἡ χερσόνησος τοῦ Βουθρωτοῦ ἔχει γλυκὸ καὶ ἀλμυρὸ νερό, ἡ δὲ λιμνοθάλασσα τὰ ἐκλεκτότερα ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ψάρια τὰ ὁποῖα ὅμως μποροῦν νὰ ἐπιζήσουν μόνον ὡς τὸ μέσον τοῦ βυθοῦ. Ἐπειτα δὲν ὑπάρχει ζωὴ γιατί εἶναι πολὺ τὸ θειάφι ποὺ ὑπάρχει. Ἡ λίμνη αὐτὴ εἶναι ἡ Πέλοπες-Μπούντριντ καὶ ἔχει μῆκος 16 χιλιόμετρα.

Εἶναι ἀλήθεια, ὅπως μοῦ εἶπαν Ἕλληνες ποὺ εἶχαν γνωρίσει τὰ μέρη στὸν πόλεμο, ὅτι ἡ περιοχὴ ἔγινε ἀγνώριστη, ἔχει ἐντελῶς διαμορφωθῆ τὸ τοπίο. Φτάσαμε στὴν ἀρχαία πόλη τοῦ ΒΟΥΘΡΩΤΟΥ. Ἦταν ἀσφαλῶς πολὺ σπουδαῖο νὰ δοῦμε αὐτὴ τὴν ἀρχαία πόλη ποὺ ἡ ἴδρυσή της φτάνει στοὺς Τρῶες, στὸν Ἐλενο, τὸ γυιὸ τοῦ Πριάμου. Εὐρίσκεται στὸ τμήμα τῆς Βορείου Ἡπείρου, τὸ ὁποῖο ἔχει ἐκχωρηθῆ στὴν Ἀλβανία. Εἶναι ἀκριβῶς ἀπέναντι ἀπὸ τὴν βορειοανατολικὴ παραλία τῆς Κέρκυρας.

Ἐνας ξεναγὸς μᾶς ὠδήγησε μέσω τῶν ἐρειπίων καὶ μᾶς ἐξήγησε μὲ τὸν τρόπο του τὴν ἱστορία της. Γεγονὸς εἶναι πῶς παρὰ τοὺς πολλοὺς κυρίους ποὺ ἄλλαξε τὸ Βουθρωτὸ κατὰ τὸ πέρασμα τῶν χιλιετηρίδων ὅ,τι σώζεται εἶναι σὲ τέτοια κατάσταση ποὺ μπορεῖ νὰ πᾶρει κανεὶς μιὰ τέλεια ἰδέα. Ὁ ὀδηγὸς ἐξηγεῖ πῶς τὸ 1925 μιὰ ἀρχαιολογικὴ ἀποστολὴ μὲ τὸν Ἰταλὸ UGO-LINI, ἔκανε ἀνασκαφές. Καὶ βγῆκαν στὸ φῶς θησαυροὶ ἀρχαιολογικοὶ τῶν προϊστορικῶν, τῶν Ἑλληνιστικῶν, τῶν Ρωμαϊκῶν καὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων. Ὑστερα ὅλα σχεδόν, ὅ,τι ἦταν δυνατόν νὰ μεταφερθεῖ, τὸ πῆραν στὴν Ἰταλία. Ἡ πόλη εἶχε ἐπιφάνεια 18.000 τετρ. μέτρα, εἶχε ἴσως 8.000 κατοίκους. Εἶναι στὸ ἴδιο ἐπίπε-

δο με την Ἀπολλωνία. Ἀνήκει στους Χάονες. Οἱ κάτοικοι εἶχαν ἐπιστημονικὴ καλλιέργεια καὶ ἰλλυριακὴ μόρφωση με ἑλληνικὴ ἐπιρροή λόγω γειτνιασεως με την Ἑλλάδα, εἶπε.

Ἐμεῖς εἶδαμε τὸ θέατρο ἄριστα διατηρημένο, ἔχει 19 κλίμακες, καὶ ἔτοιμο νὰ δεχθεῖ μιὰ παράσταση ὅπου θὰ ἀνέμιζαν οἱ χιτῶνες καὶ θὰ χτυποῦσαν οἱ κωθῶνοι.

Ἦταν, εἶπε ὁ ξεναγός, ἐπενδυμένο με χρωματιστὸ μάρμαρο καὶ πολὺ γνωστὸ καὶ σήμερα σὲ ὅλη τὴν Ἀλβανία γιὰ τὶς ἐπιγραφές που ὑπῆρχαν σ' αὐτὸ καὶ που εἶχαν σχέση με τὴν ἔννοια τῆς Ἐλευθερίας, τῆ σκλαβιά καὶ τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν. Εἶδαμε ἕνα ρωμαϊκὸ κτίριο λουτρῶν, λείψανα Ἑλληνικῶν τειχῶν. Μιὰ πηγὴ ἴσως καὶ στὴ Μετώπη γράφει ἑλληνικὰ — ΙΟΥΝΙΑ ΦΟΥΦΕΙΝΑ ΝΥΜΦΩΝ ΦΙΛΗΝ. Ὑστερα βλέπουμε τὸ βαπτιστήριό του Ἐ' μ.Χ. αἰῶνος με ἄριστα διατηρημένο μωσαϊκό. Δύο μεγαλειώδεις πύλες τῆς πόλεως: Ἀσκληπιεῖο καὶ ὁ χῶρος του Παριπτάου. Ἡ πύλη τῶν Λεόντων, ἕνα λιοντάρι κατασπαράσσει ἕναν ταῦρο, ἀλλὰ δὲν εἶναι σίγουρο ὅτι ἐκεῖ εἶναι ἡ ἀρχικὴ θέση. Βγαίνοντας περνοῦμε ἀπὸ ἕνα μικρὸ μουσεῖο ὅπου μιὰ κεφαλὴ δὲν εἶμαι βέβαιη ὅτι εἶναι τὸ γνήσιο, φτιαγμένο ἀπὸ τὸν Σωσικλέα. Ἑλληνικὲς ἐπιγραφές.

Ἡ πόλη του Βουθρωτοῦ ἐρημώθηκε λόγω τῆς νοσηρότητός της, ἀπὸ τὶς ἀλλεπάλληλες καθιζήσεις ἢ ἐπιφάνεια ὅπως καὶ τώρα ἔβγαζε νερό. Τὸν ΙΕ' αἰῶνα μεταφέρθηκε ἡ ἔδρα τῆς Ἐπισκοπῆς τὸ δὲ 1797 οἱ Γάλλοι πιεζόμενοι ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ ἐκκένωσαν τὸ φρούριο. Ἀλλωστε ἐμφανίσθηκε σιγὰ - σιγὰ ἡ πόλις τῶν Ἀγίων Σαράντα.

Γυρίσαμε γεμάτοι ἐντυπώσεις που τὶς ὀλοκλήρωναν εὐχάριστα οἱ ἀποξηραμένες ἐκτάσεις με τὰ χιλιάδες δενδράκια καὶ τὴ γόνιμη γῆ που ἀντικατέστησε τὸν τόπο ὅπου, ὅπως μᾶς εἶπαν καὶ οἱ συνοδοί μας, ἄλλοτε φύτρωναν θάμνοι καὶ ἔβοσκαν φίδια. Ὁ κάμπος τούτη τὴν ὥρα καίει καὶ ἡ θάλασσα σὲ τραβάει νὰ κολυμπήσεις, γιὰ νὰ θρεῖς λίγη δροσιά. Πόσο εἰρηνικὴ φαίνε-

ται ή καλλιεργημένη γή, πόση γαλήνη υπόσχεται ή θάλασσα αν πιστέψει κανείς πως ποτέ ξένος, ούτε από την Ανατολή ούτε από τη Δύση, δεν θα σκάψει τὰ ἔγκατά τους για τούς δικούς του σκοπούς, τις δικές του επιδιώξεις.

Θα πρέπει για την ακρίβεια τῶν ὄσων ἀκούσαμε να ἀναφέρω πως ὁ ξεναγός μας μᾶς εἶπε πως τὸ 1957

Τὸ θέατρο στὸ Βουθρωτὸ

ὁ ΚΡΟΥΤΣΕΦ, ὅταν ἐπισκέφθηκε τὸ Βουθρωτό, εἶδε τὰ ἔλη καὶ τὰ φίδια καὶ πρότεινε νὰ κάμουν ἀποξήραση καὶ νὰ φυτέψουν καλαμπόκι, στὴ δέ λιμνοθάλασσα νὰ κάμουν πολεμικές θάσεις πού νὰ στρέφονται κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ΧΟΤΖΑ τοῦ ἀπήντησε πως αὐτὸ δεν τὸ ἐπιτρέπει γιατί ἡ Ἑλλάς εἶναι γειτονική χώρα καὶ δεν θα κάμη ποτέ πόλεμο. Γεγονὸς πάντως εἶναι πως ἡ μικρὴ Ἀλβανία, ἔτσι ὅπως τὴ βλέπουμε ἐμεῖς ἀπὸ τὴ δεύτερη ἡμέρα τῆς παραμονῆς μας σ' αὐτή, δίνει τὴν ἐντύπωση μιᾶς χώρας πού ἔχει μιὰ ἀξιόπρεπη, πολὺ μετρημένη ζωὴ καὶ πού προσπαθεῖ μὲ ὅλες τῆς τὶς δυνά-

μεις καὶ τὰ ἐργατικά χέρια πού διαθέτει νὰ προοδεύση καὶ νὰ καλλιτερεύση κάθε μέρα πού περνάει τὶς συνθη-
κες τῆς ζωῆς της. Προσπαθεῖ νὰ ἐκμεταλλευτῆ τὰ ἐπί-
γεια ἢ ὑπόγεια προϊόντα της γιὰ νὰ κάμη καλύτερη τὴ
ζωὴ τῶν ἀνθρώπων της. "Αν αὐτὸ θὰ τὸ πετύχη μὲ τὸν
λίγο τόπο καὶ τὰ μέσα πού διαθέτει ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ
τὸ κρίνω.

Φεύγουμε ἀπὸ τοὺς Ἀγίους Σαράντα μὲ προορισμὸ
τὸ Ἀργυρόκαστρο.

Ἀνηφορικὸς ὁ δρόμος μᾶς ἔβγαλε σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς
γραφικότερες παραδοσιακὲς πολιτεῖες τοῦ κόσμου. Λί-
γο ἀπὸ τὴ Βέρνη, λίγο ἀπὸ τὰ Πηλιοδίτικα χωριά καὶ
τ' ἀρχοντικά τῆς Ἡπείρου, φτιάχνουν ἓνα θαυμάσιο
σύνολο.

Στὶς πλαγιὲς τοῦ βουνοῦ πού το κόβουν χαράδρες
εἶναι χτισμένο ἀμφιθεατρικὰ τὸ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ. Τρι-
όροφα μὲ πελεκητὴ πέτρα, μὲ τὰ μαντζάτα καὶ τοὺς
νοντάδες κρέμονται στὶς βράχες καὶ φαίνονται νὰ κι-
νοῦνται στὸ φύσημα τοῦ ἐλαφροῦ ἀνέμου πού περνάει
τὶς λαγκαδιές. "Ἐξη μῆνες —λέει τὸ Ἡπειρωτικὸ Δη-
μοτικὸ τραγούδι— ἔφευγαν οἱ Μαστόροι ἀπὸ τὰ βουνὰ
τῶν Τζουμέρκων καὶ τῆς Κόνιτσας καὶ πήγαιναν στὰ
ξένα νὰ δουλέψουν. Κι ἔφτιαχναν καλντερίμια, ἐκκλη-
σιές, γεφύρια κι ἀρχοντικά. Ὁ νοικοκύρης τοὺς ἔπαιρ-
νε «ἐξεκοπή», ἀλλὰ μὲ «ψωμί» οἰκοτρόφους, γιὰτὶ δὲν
γινόταν ἀλλιῶς.

Κι οἱ κεντηστάδες γιὰ τὰ περίφημα σεγκούνια καὶ
οἱ «χρυσικοὶ» καὶ οἱ ὑφάντρες ἔμπαιναν μὲ τοὺς μῆνες
οἰκότροφοι. Κι ἄρχιζε τὸ «ἔργο» στὸ χτίσιμο μὲ τὸ
κουρμπάν, τὴ θυσία συνήθως ἑνὸς κόκορα, πού γινό-
ταν γιὰ τὴ θεμελίωση, πού γινόταν μὲ γλέντι καὶ χορὸ
καὶ τὸ σφαχτὸ πού γευόταν στὰ τελειώματα γιὰ νὰ
εὐχηθοῦν «καλοῆμερα καὶ καλότυχο τὸ χτίσμα».

"Ἰδια ἢ ἀρχιτεκτονική, τὸ σχέδιο, ὅπως τὸ ἐπέβα-
λαν τὰ κακοτράχαλα βουνά, ἢ διαμόρφωση τοῦ ἐδά-
φους, τριόροφα μπροστά, ἰσόγεια πίσω. Καὶ τὸ ἐσωτε-
ρικό, πλακόστρωτη ἢ σάλα, τὰ δωμάτια μὲ τζάκια, οἱ

κρεβάτες ἔτσι ὥστε ὅταν πῆγα νύφη στοὺς Ζαγόρι ἤξερα χωρὶς νὰ μοῦ δείξη κανεὶς στ' ἀρχοντικὸ τῶν Φωτιάδων ποῦ ἦταν τὸ κελάρι, τ' ἀμπάρια, οἱ χτιστὲς ντουλάπες «μασαντράδες» γιὰ τὰ ροῦχα, τὰ ντουλάπια γιὰ τὰ γυαλικά, γιατί τὸ σπίτι μου στοὺς Συρράκο ἦταν ἀκριβῶς τὸ ἴδιο, ἀκόμα καὶ τὸ εἰκόνισμα στὴ γωνία. Ἔτσι τὸ Ἀργυρόκαστρο, λόγω ἴσως καὶ τῆς ὀρεινῆς μου καταγωγῆς, μὲ συνήρπασε, ἔγινε ἀμέσως μιὰ ἀγαπημένη γωνιὰ τῆς γῆς στὴ γωνιὰ τῆς καρδιάς μου.

Ἀνεθήκαμε στοὺς Κάστρο. Ἡ ξεναγὸς μᾶς εἶπε ὅτι οἱ πρῶτες πέτρες μπηκαν τὸ 568. Ἀργύρης ὁ πρῶτος μάστορας. Συνεχίστηκε τὸ χτίσιμο τὸν 11ο καὶ 12ο αἰῶνα, πρὸς τὸ ὑπόγειο, δούλεψαν καὶ οἱ Ὀσμανλήδες καὶ ἐπὶ Ἀλῆ Πασᾶ τοῦ Τεπελενλή. Πρέπει νὰ εἰπῶ ἐδῶ πῶς εἶδαμε τὸ σπίτι τῆς Χάμκως, τῆς τρομερῆς μάνας τοῦ Ἀλῆ. Οἱ Ἴταλοὶ καταστρέφοντας τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ κτιρίου ἔχτισαν τὸ 1929 ἕνα ὄροφο ἀπὸ πάνω μὲ κελιά γιὰ φυλακές. Τὸ ὄνομά του λένε ὅτι τὸ πῆρε ἀπὸ μιὰ ὄμορφη Ἀλβανίδα τὴν Ἀργυρῶ, ἡ ὁποία δὲν ὑπέκυψε στοὺς Τούρκους καὶ γκρεμίστηκε ἀπὸ τὶς ἐπάλξεις. Ὅμως γιατί ὄχι ἀπὸ τὸν πρῶτο μάστορα, τὸν Ἀργύρη. Τώρα στοὺς Κάστρο ὑπάρχει μιὰ συλλογὴ 2000 ὄπλων Ἰταλικῶν καὶ Γερμανικῶν ἀπὸ τὸν πόλεμο. Εἶναι ὀλόκληρη μιὰ προσπάθεια μουσείου. Ἐκεῖ ἀκούσαμε πρώτη φορὰ ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς γιὰ τὴ σύνδεσή τους καὶ τὴν καταγωγὴ τους ἀπὸ τοὺς Ἰλυρίους. Στοὺς Κάστρο ὑπάρχει μιὰ μικρὴ συλλογὴ πολεμικῶν εἰδῶν ἀπὸ Νεολιθικῆς ἐποχῆς σιδήρου, χαλκοῦ καὶ ὕστερα τὰ αὐθεντικὰ ὄπλα τῶν Ἀλβανῶν βασιλέων. Παντοῦ μὲ ἔγγραφα, φωτογραφίες, ὄπλα, ἐξαίρεται ἡ δράση τῶν παρτιζάνων. Δείχνουν τὰ διάφορα μέσα μὲ τὰ ὁποῖα κατασκεύασαν μπαρούτι, ἕνα πρωτόγονο ξύλινο μηχανήμα, καθὼς καὶ διάφορες πολεμικὲς στολές.

Μᾶς εἶπε ἡ ξεναγὸς ὅτι ὁ λαὸς λέει πῶς «ὁ Ἀλβανὸς δὲν γεννήθηκε ἀπὸ τὴν κοιλιά τῆς μάνας του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν κἀνὴ τοῦ τουφεκιοῦ». Δυὸ συνθέσεις ἀγαλμάτων ποῦ ἐντυπωσιάζουν. Ἡ μιὰ εἶναι ὁ Ἀλβανὸς ἀν-

τάρτης, πού κατατροπώνει τὸν Γερμανὸ στρατιώτη, ἀφ' οὗ τοῦ πῆρε ρούχα καὶ ὄπλισμὸ καὶ μπροστὰ κάτω πεσμένες οἱ σημαῖες τοῦ Φασισμού καὶ τοῦ Ναζισμού. Τὸ δεύτερο, ἕνας καθολικὸς παπᾶς καὶ ἕνας στρατηγὸς Ἴταλὸς μὲ γεμάτα τὰ χέρια ὄστὰ νεκρῶν στρατιωτῶν. Ἐνας Ἀλβανὸς παρτιζάνος τοὺς δείχνει λέγοντας πὼς ἂν ἐπιχειρήσουν νὰ ἐπανέλθουν στὴν Ἀλβανικὴ γῆ, θὰ γυρίσουν μόνο μὲ ὄστὰ ξεγυμνωμένα. Μπροστὰ μας τὸ ἄγαλμα τοῦ Μεχμέτ Τσέου. Πρόκειται γιὰ τὸν σημερινὸ πρωθυπουργὸ τῆς χώρας, πού ὑπῆρξε ὁ πρῶτος στρατιώτης τῆς πρώτης Μεραρχίας τῶν Ἀλβανῶν. Τὴν ἀντίσταση τῶν Ἀλβανῶν κατὰ τῆς Ἰταλίας παρουσιάζουν μὲ διάφορα γεγονότα.

Μᾶς διηγοῦνται πὼς τὸ 1941 ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουήλ πῆγε νὰ ἐπισκεφθεῖ τὴν Ἀλβανία. Ἐνα νέο παιδί, ὁ Βασίλης Λάτσι, τὸν πλησίασε μὲ ἕνα μπουκέτο λουλούδια, μέσα στὸ ὁποῖο εἶχε ἕνα περιστρόφο. Τὸν πυροβόλησε πέντε φορές, ἀλλὰ ἀπέτυχε νὰ τὸν σκοτώσει. Βέβαια τὸν ἔπιασαν καὶ τὸν κρέμασαν, ἀλλὰ μᾶς ἐτόνισαν οἱ συνοδοὶ μας ὅτι αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο ποτὲ δὲν γράφτηκε σὲ καμιὰ ἐφημερίδα τοῦ κόσμου καὶ δὲν ἀκούστηκε ἀπὸ κανένα ραδιόφωνο. Στὸν ὄροφο - φυλακὲς διηγοῦνται ἱστορίες ἡρωϊσμοῦ γυναικῶν Ἀλβανίδων.

Στὴν αὐλὴ τοῦ Κάστρου ἕνα ἀεροπλάνο τοῦ ΝΑΤΟ, ἀπαγορεύονται οἱ φωτογραφίες. Μπῆκε, μᾶς εἶπαν, τὸ 1957 στὸν ἐναέριο χῶρο τῆς Ἀλβανίας νὰ κατασκοπεύσει. Τὸ ἀνάγκασαν νὰ προσγειωθῆ καὶ τὸ κράτησαν.

Καὶ κάτι ἀπὸ τὴν ἐκπαιδευτικὴ πλευρὰ τῆς Ἀλβανίας. Ἀναμνηστικὴ πλάκα τῶν πρώτων διδασκάλων. Ὁ Πιέρ Μπουτὶ τὸ 1445 ἔγραψε μὲ λατινικοὺς χαρακτῆρες στὴν Ἀλβανικὴ γλῶσσα καὶ ἄρχισε μὲ τὸ «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου πνεύματος». Ὑστερα ὁ Γερμανὸς Φὸν Χάρτς ἔγραψε τὴν πρώτη γραμματικὴ. Τὸ πρῶτο σχολεῖο ἔγινε, εἶπαν, τὸ 1887 καὶ πρῶτος δάσκαλος ὁ Παντελῆς Σωτήρης ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο. Κατεβήκαμε πρὸς τὸ ξενοδοχεῖο. Κόσμος πάρα πολὺς ἀπ' ἔξω. Μοῦ ἔκαμε ἐντύπωση τὸ

γεγονός, γιατί ανθρώπους πολλούς μαζεμένους είδα και τὸ πρωῖ, ὥρα πὺ φυσιολογικὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι στὴ δουλειά. Μοῦ ἐξήγησαν πὺς πρόκειται γιὰ τρίτη θάρδια.

Οἱ ἄνθρωποι στὴν Ἀλβανία δουλεύουν σὲ τρεῖς θάρδιες. Δύο ὀχτάωρα καὶ ἓνα ἐξάωρο νυχτερινὸ οἱ κάτω τῶν 50 χρόνων. Δὲν γίνεται ἄλλιῶς, εἴμεθα λίγοι καὶ πρέπει νὰ δουλέψουμε πολὺ γιὰ νὰ προωθήσουμε τὴ γενικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας μας καὶ τὴν κατὰ τὸ μεγαλύτερο δυνατὸ αὐτάρκειά μας.

Στὸ Ἀργυρόκαστρο τὰ ὀνόματα εἶναι Ἑλληνικὰ καὶ πέραν τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσας, πὺ εἶναι θεβαίως ἢ ἐπίσημη τοῦ κράτους, λειτουργεῖ γιὰ τὴ μειονότητα τετρατάξιο δημοτικὸ σχολεῖο στὰ Ἑλληνικὰ μόνον. Ὑστερα διδάσκονται οἱ δύο γλώσσες καὶ στὶς ἀνώτατες σχολές ὅλα τὰ μαθήματα στὴν Ἀλβανικὴ, πρᾶγμα ἀπολύτως φυσικό. Ἀγοράσαμε Ἑλληνικὰ βιβλία, πὺ ἐκδίδονται ἐκεῖ, γραμματικὴ καὶ διάφορα ἀναγνώσματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα πολλὰ περιέχουν πολιτικὰ θέματα. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ με τίτλο: «Ο ΧΡΟΥΤΣΟΦ ΓΟΝΑΤΙΣΤΟΣ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟΝ ΤΙΤΟ», 13 τοῦ Σεπτέμβρη 1963, εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸν Ἐμβέρ Χότζα, γράφει, ΕΚΔΟΤΙΚΟ 8 ΝΟΕΜΒΡΗ ΤΙΡΑΝΑ 1977.

Ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο μᾶς ὀδήγησαν στὴ Γράψη. Ἐκεῖ ἡ Ἑλληνικὴ μειονότης μᾶς καλωσόρισε στὴ γλώσσα μας. Ἡ πρόεδρος τοῦ Συνεταιρισμοῦ Χρυσουγὴ Ντάβου μᾶς μίλησε γιὰ μιὰ εὐτυχισμένη ζωὴ πὺ ζοῦνε, μᾶς ἀνέπτυξε τὸν τρόπο πὺ ἐργάζονται, τὴν ἀπόδοση τῶν χωραφιῶν, τὰ προϊόντα σὲ γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικά. Ὑστερα διάφορα συγκροτήματα ἐφήβων καὶ μεσηλικῶν με ὠραιότατες Δεροπολίτικες στολές με μεταξωτὲς ποδιές κεντημένες με ἀπαράμιλλη τέχνη καὶ λεπτότητα καὶ πλουμιστὰ ἄσπρα μαντήλια χόρεψαν καὶ τραγούδησαν. Οἱ χοροὶ ἦταν οἱ ἴδιοι πὺ χορεύουμε στὴν Ἡπειρο καὶ οἱ σκοποὶ τῶν τραγουδιῶν τῶν βορεινῶν χωριῶν μας, ἀλλὰ τὰ λόγια τῶν τραγουδιῶν

ἦταν ἄλλα. Τὰ λόγια ἦταν καθαρῶς πολιτικά. "Ενα ἀπὸ αὐτὰ ἔλεγε :

Στις 22 τοῦ Μάρτη ἔχει ἡ Δερόπολη γιορτὴ
βγῆκε γιὰ νὰ κουβεντιάσῃ μὲ τὸν καθοδηγητὴ.
"Ο ἡγέτης τοῦ λαοῦ μας, τὸ ἀστέρι τὸ λαμπρὸ
ἦρθε στὴ Δερόπολή μας καὶ μιλάει μὲ τὸ λαό.
"Ολες τὶς παραγγελίες θὰ τὶς ἐκτελέσουμε
μὲ τὸ κόμμα τοῦ Ἐμβέρη μπρὸς θὰ προχωρέσουμε.
"Ερχονται οἱ Δεροπολίτες μὲ καρδιά καὶ μὲ ψυχὴ
ὁ Ἐμβέρης μὲ τὸ κόμμα σὰν τὰ ψηλὰ βουνὰ νὰ ᾄῃ.

Ζήτησα νὰ χορέψουμε μαζί τους, ἀλλὰ μοῦ εἶπαν
πὼς κάθε ὄμιλος μόλις τελείωνε ἔβγαζε τὶς στολές κι

Δεροπολίτισες χορεύουν τραγουδώντας «Ξενητεμένο μου πουλί...»

ἔφευγε γιὰ τὰ χωράφια. Καὶ πράγματι ἔτσι γινόταν.
Πήραμε ἓνα ἀναψυκτικὸ καὶ φύγαμε καὶ μεῖς. Χάθηκα
γυρίζοντας στὶς σκέψεις μου. Μὰ ὅπως πάντα, ὅταν γυρ-
νάω ἀπὸ τὰ ταξίδια μου, γράφω ὅ,τι εἶδα καὶ μοῦ εἶ-
παν καὶ ποτὲ ὅ,τι ἐγὼ μόνη μου σκέφθηκα.

Μιά πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἐπίσκεψη ἦταν στὸ πατρικὸ τοῦ Ἐμβέρ Χότζα, στὸ σπίτι ποὺ γεννήθηκε. Σὲ παραδοσιακὸ τύπο διόροφο ἢ τριόροφο σὲ ὀρισμένα σημεῖα μὲ τὰ μικρὰ δωμάτια, τὰ μαντζάτα, τοὺς νοντάδες, τὴν πλακόστρωτη σάλα, εἶναι ἓνα μουσεῖο εἰδῶν καὶ ἀντικειμένων τῆς οἰκογένειας. Ἡ μεγάλη κεντητὴ κασέλα μὲ τὸ σεντονιαρισμένο πάπλωμα, τὰ μπάσια τὰ χαμηλὰ μὲ τὶς μαξιλάρες ὀλόγυρα καὶ τὰ κιλίμια, ἡ μπουχαροποδιὰ χιονάτη μὲ περίγυρο πλεχτὴ δαντέλα μὲ τὸ βελονάκι. Ὅπως μᾶς εἶπαν, τὸ σπίτι αὐτὸ εἶχε καεῖ καὶ τὸ ξανάφτιαξαν φέρνοντας σκαλιστὰ νταβάνια, ντουλάπες καὶ κάγκελα ἀπὸ παλιὰ ἀρχοντικά, τὸ στόλισαν ὅπως στὰ παλιά, ὥστε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ νὰ τὸ βλέπει κανεὶς πῶς ἦταν ἓνα παλιὸ σπίτι στὸ κάστρο. Τὰ ὑπόλοιπα δωμάτια εἶχαν συλλογὲς ἀπὸ φωτογραφίες καὶ ἔγγραφα ντοκουμέντα τῆς δράσεως τοῦ Χότζα καὶ τῶν Ἀλβανῶν παρτιζάνων. Μὰ ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο φεύγαμε, περάσαμε τὸ Βιρό, μιὰ σωστὴ τεχνητὴ λίμνη, ἡ λεωφόρος εἶχε πεῦκα καὶ ὁ δρόμος ἀσφαλτοστρωμένος καὶ ἀρκετὰ καλός. Ζέστη πάρα πολὺ καὶ δυσφορούσαμε, μὰ κάποια στιγμή τὰ αὐτοκίνητα σταμάτησαν. Ἐνα ἐξοχικὸ κέντρο, τὸ Κρυονέρι, ἐστιατόριο κρατικὸ θέβαια, ὅπως ὅλα. Στὴν κουζίνα του φαγητὸ σὲ χάλκινες κατσαρόλες καὶ γιαούρτι πρόβειο. Στὰ τραπέζια ἔτρωγαν μικρὲς συντροφιῆς χωρικῶν; δὲν ξέρω, τὸ ντύσιμο σχεδὸν δὲν ἀλλάζει σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖ. Ἀπὸ τὴν πλαγιά κυλοῦσε στὴ μέση τοῦ κέντρου ἓνας μικρὸς φυσικὸς καταρράχτης, ὑπέροχος, μιὰ ὀμορφιὰ ἀνεπανάληπτη, ἔφερναν μιὰ δροσιὰ τὰ νερά του ποὺ ἀναζωογονοῦσε. Ὁ καφὲς ἦταν καλός, τὸ λουκούμι ἐπίσης μὲ τὸ νερό του ἐκείνη τὴν ὥρα καλύτερο ἀπ' ὅλα. Στὸ δρόμο μας πάλι σὲ λίγο. Περνοῦμε τὴν πόλη τῶν «καρβουνιάρηδων» καὶ ὕστερα τὴν Λάλτς, ὅπου τὰ πετρέλαια. Σὲ λίγο ἀντικρύσαμε μιὰ καινούργια σχεδὸν πολιτεία. Εἶναι τὸ Φιέρι. Λένε ὅτι ἔχει 50.000 κατοίκους, μιὰ πληροφορία πῶς ὑπάρχουν 2.500 Ἑλληνόφωνοι κάτοικοι δὲν τὴ νομίζω σωστὴ, για-

τι ἐδῶ ἀκούω συνεχῶς Ἱταλικά ὀνόματα καὶ λέξεις πού μπερδεύονται μὲ τ' Ἀλβανικά κατάλοιπα ἀσφαλῶς τῆς Ἱταλικῆς κυριαρχίας. Τὸ κέντρο τῆς πόλης ἔχει ἓνα μεγάλο ὠραιότατο πάρκο, σύγχρονα κτίρια καὶ ἓνα μεγάλο ξενοδοχεῖο τὸ Ἀπολλωνία. Πολὺ κοντὰ τὸ θέατρο. Μιὰ ὠραία αἴθουσα 700 ἀμφιθεατρικῶν θέσεων. Ὠραιότατη ἢ σκηνὴ μὲ τέλεια φωτιστικά, ἤχητικά, ἀυλαῖες. Στὰ παρασκήνια τὰ καμαρίνια ὠραία, πολιτισμένα μὲ ἀνέσεις καὶ ὅλα τὰ ἀπαραίτητα, πού βοηθοῦν γιὰ μιὰ καλὴ παράσταση. Ἡ παραμονὴ μας στὸ Φιέρη ἦταν μισὴ μέρα καὶ μιὰ νύχτα. Κι ὕστερα στὰ Σκόδρα. Μία ἀπὸ τίς μεγάλες γιὰ τὴν Ἀλβανία διαδρομές. Ὅλοι εἶχαν καλὴ διάθεση, τραγουδοῦσαν Ἑλληνικά καὶ Ἀλβανικά τραγούδια καὶ ἡ Λίντα ἀπήγγειλε μὲ τέτοιο τρόπο, πού μὲ ἀνάγκασε νὰ εἰπῶ αὐτὸ πού συνήθως λέμε μόνον γιὰ τὴ μουσικὴ —μπορεῖ νὰ μᾶς ἀρέσει χωρὶς νὰ καταλαβαίνουμε τὰ λόγια— αὐτὸ συνέβη μὲ τὸν μολόγο τῆς Ἀλβανίδας ἠθοποιοῦ. Φράγματα ὑδροηλεκτρικά, ἐργοστάσιο λιπασμάτων, ἐργοστάσιο σιδήρου. Περναῖμε ἓνα γεφυρὶ καὶ ἄρχισα νὰ θυμᾶμαι τὸ «τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἀρτας». Οἱ συνοδοὶ μας μοῦ ἀνέφεραν ἓνα δικό τους σχετικὸ, μόνον πού μιλάει γιὰ ἀνθρωποθυσία. Σημείωσα ὅλο τὸ ποίημα καὶ σκέφθηκα παρόμοιους μύθους, πού ἄκουσα στὴ Ρουμανία καὶ τὴν Οὐγγαρία.

Εἶναι λοιπὸν γεγονὸς ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ τραγουδοῦν σωστὰ καὶ ἔχουν ὠραῖες φωνές. Αὐτὸ δὲν εἶναι μιὰ διαπίστωση πού ἔγινε ὅταν ἦρθαν μερικὲς βραδιές τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ σὲ δεῖπνα γιὰ νὰ μᾶς ψυχαγωγῆσουν καλλιτέχνες τῆς Ὀπερας ἢ παραδοσιακοὶ τραγουδισταί. Τὸ βλέπουμε συνεχῶς ἀπὸ τοὺς συνοδοὺς μας ὁδηγοὺς ἢ κρατικούς λειτουργοὺς ἢ τοὺς συνδικατημόνας μας.

Ἀπὸ ἀνθρώπους 30—65 χρόνων ἀκούγαμε σωστὰ ὠραία τραγούδια μουσικῶς. Βέβαια ὕστερα ἀπὸ τὴ δεύτερη ἡμέρα συνηθίσαμε ὅτι τὰ λόγια τῶν τραγουδιῶν 3 στὰ 4 θὰ μιλοῦσαν γιὰ τὸν Ἐμβέρ γιὰ τὸ κόμμα

για τους παρτιζάνους, αλλά είναι ωραία μουσική. Λίγα τὰ τραγούδια τῆς ἀγάπης. "Ένα ἀπὸ αὐτὰ μάθαμε καὶ μείς καὶ τὸ τραγουδήσαμε στὶς παραστάσεις μας γιὰ νὰ εὐχαριστήσουμε τοὺς γηγενεῖς.

Μοῦ εἶπαν μὲ τὴν εὐκαιρία ὅτι ὁ Ἄλθανὸς Ἀλέξανδρος Μωϋσῆ ἔπαιξε Ἄμλετ στὴ Βιέννη καὶ ἦταν ὁ πρῶτος διδάξας Βασιλέα Λήρ. Τὶς ἡμέρες ποὺ περάσαμε στὴν Ἄλθανία οἱ «ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΔΕΣ» μὲ πολὺ μεγάλο ἐνδιαφέρον ἐπισκεπτόμεθα τὰ μουσεῖα ἀρχαιολογικά, λαογραφικά συγχρόνων ἐπιτεύξεων ἐκθέσεις, μὲ εὐγένεια βλέπαμε τὰ μουσεῖα - ἐκθέσεις τῶν ντοκουμέντων, τῶν ἀγώνων τους, ἀλλὰ ΔΕΝ ἐπέτρεψα ὅταν μᾶς ἐρώτησαν ἐὰν θέλουμε νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὸ μοναδικὸ στὸν κόσμον, ὅπως μᾶς εἶπαν, μουσεῖο ΑΘΕΪΣΜΟΥ. Καὶ τὸ ἔκαμα αὐτὸ ὅταν ρωτώντας μερικοὺς Ἕλληνες ποὺ τὸ ἐπισκέφθηκαν μοῦ εἶπαν ὅτι εἶναι σκέτη καθύβριση τῶν χριστιανικῶν ἱερῶν καὶ ὁσίων, σαρκασμὸς τοῦ κλήρου μὲ ἀνάλογες εἰκόνες κλπ. Ἐπαναλαμβάνω πὼς δὲν τὰ εἶδα ἰδίαις ὄμμασι, ἀλλὰ ἐπειδὴ θρησκευομαι βαθύτατα χωρὶς νὰ εἶμαι θρησκόληπτη καὶ ἐπειδὴ συνώδευα φοιτητὲς καὶ ἐπιστήμονες ποὺ στὸ λαιμὸ τους ἔλαμπε ὁ χρυσὸς σταυρὸς καὶ ἡ πίστη καὶ ἡ ἀγάπη στὸ Θεὸ ποὺ τοὺς μετέδωσαν οἱ Ἡπειρώτισσες μητέρες τους, ἀρνήθηκα τὴν ἐπίσκεψη. Εἶπα δὲ πὼς εἶδα στὴ Γιουγκοσλαβία ωραιότατες ἐκθέσεις ἐκκλησιαστικῶν εἰδῶν ἐξαιρετικῆς τέχνης καὶ μεγάλης ἀξίας, εἶδα στὴ Ρουμανία τὰ περίφημα ἀγιογραφημένα Μοναστήρια, ἀλλὰ τὰ ἔδειχναν ἀπλῶς σὰν ἐκθέσεις. Ἐδῶ ἐφ' ὅσον ἦταν ἔτσι φοβόμενον ἀντιδράσεις στὸ θιγμένο θρησκευτικὸ συναίσθημα ποὺ δὲν θὰ βοηθοῦσε καθόλου στὴ διατήρηση καὶ προώθηση στὶς τόσο ἄνετα καὶ εἰλικρινὰ φιλικές σχέσεις ποὺ ἤδη ἐδημιουργοῦντο μὲ τοὺς συνοδοὺς καὶ τοὺς θεατὰς τῶν παραστάσεών μας. Τὰ ΣΚΟΔΡΑ εἶναι μία ἀπὸ τὶς μεγάλες πόλεις τῆς Βορείου Ἄλθανίας. Στὸ κέντρο καλὴ ρυμοτομία, μεγάλο ξενοδοχεῖο, ωραῖο θέατρο. Καταστήματα ὅπως παντοῦ ἐλάχιστα, μὲ ἐλάχιστα εἶδη. "Ένα ωραῖο μικρὸ πάρκο ὅπου

καθόταν ἄνθρωποι νὰ ξεκουραστοῦν, μέσα στοῦ ξενοδοχεῖο ἓνα μικρὸ κατάστημα ἀναμνηστικῶν πουλοῦσε μόνο μὲ δολλάρια. Εἶχε ὠραιότατα ὑφαντὰ στρωσίδια (μπαχτὰ) ὅπως τὰ λέμε στὴν Ἡπειρο ὑφαμένα μὲ τὸ χέρι σὲ ἐργοστάσιο ποὺ εἶχαμε τὴν εὐχαρίστηση νὰ τὸ ἰδοῦμε στὴν Κορυτσά. Παντοῦφλες χαριτωμένες, λίγα σκαλιστὰ καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα τὸ δικέφαλο ἀετό ποὺ εἶναι, λέει, «Τὸ ἔμβλημα τῆς Ἀλβανίας».

Ἡ παράσταση ἔγινε ὠραιότατη, τὸ ἐπίσημο δεῖπνο ἐπίσης καὶ οἱ προσφωνήσεις μὲ εὐγενικὲς φιλοφρονήσεις ἐκατέρωθεν. Ἡ Σκόδρα ἦταν ἄλλοτε πρωτεύουσα τῆς Ἀλβανίας. Τὸ κτίσιμό της ἀποδίδεται ἀπὸ μερικοὺς εἰς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον, κατὰ τὸν Λίβιον δὲ ἡ πόλις αὐτὴ ἐξελέγη ἀπὸ τὸν Ἰλλύριο Βασιλεῖα Γεύτιον ὡς ἔδρα τοῦ βασιλείου του. Τὴν ἄλλη ἡμέρα φεύγουμε πρὸς τοῦ Κρούϊα (Κρούγια) τὸ χωριὸ καὶ τὸ κάστρο τοῦ Σκεντέρμπεη. Στὸ δρόμο ἀντλοῦσαμε ἀπόψεις, συζητούσαμε διάφορα καὶ ἔβγαλε πὼς οἱ Ἀλβανοὶ ἔχουν οἰκογένειες πατριαρχικὲς πολλὲς φορές γονεῖς - παπποῦδες - παιδιά, ὠραῖες ἀρχές, σεβασμὸ καὶ ἀγάπη μεταξύ τους τὰ μέλη. Ἡ παράσταση ποὺ θὰ κάναμε ἦταν στὸ Λάιτς, μιὰ ἐργατοῦπολι μὲ βιομηχανία λιπασμάτων. Πήγαμε κατ' εὐθείαν στὸ θέατρο. Τὰ ἑπτὰ μπαρόκ μὲ τὶς στολὲς καὶ τοὺς μπόγους εἶχαν φθάσει μὲ ἓνα φορτηγό. Στὴν Ἀλβανία δὲν χάσαμε οὔτε ἓνα βελόνι ἀπὸ τὶς 101 στολὲς γιατί καὶ στὸ δρόμο ἂν ἔπεφτε κάτι θὰ μᾶς τὸ ἔφερναν.

Τελειώνοντας τὴν παράσταση, μὲ τὰ λεωφορεῖα πήραμε τὸν ἀνηφορικὸ δρόμο γιὰ τὰ ΚΡΟΥΓΙΑ. Εἶχε δροσίσει καὶ ἡ νύχτα ἦταν ὁμορφη. Τὰ Κρούγια εἶναι χαριτωμένο χωριὸ μὲ σύγχρονο ξενοδοχεῖο καὶ στὴν κορυφὴ του δεσπόζει τὸ κάστρο τοῦ Σκεντέρμπεη. Ἀπὸ τὴ φύση μου θαυμάζω τὰ παλληκάρια, τοὺς ἀφοβούς, τοὺς πατριῶτες. Ἔτσι ὁ Σκεντέρμπεης ἦταν ἀπὸ τὶς μορφὲς ποὺ ἤθελα νὰ ἰδῶ καὶ ν' ἀκούσω τὴν ἱστορία του, τὸν ἥρωισμό καὶ τὶς θυσίες του γιὰ τὸν τόπο του. Ὁ ξεναγὸς ἄρχισε νὰ διηγεῖται τὴν ἱστορία τοῦ Γεωρ-

γίου Καστριώτη. Σελίδες άφθάστου ήρωϊσμοϋ, προβλεπτικότητος, στρατιωτικῆς ίκανότητος καί διπλωματίας καί ξεδιπλώθηκαν μπροστά στα μάτια μας. 'Ο Σκεντέρμπεης έκανε τήν γεμάτη άγώνες ιστορία τῆς 'Αλβανίας καί με τὸ θάνατό του τὸ 1467 έμπῆκε τέρμα στὴν ανεξαρτησία τῆς χώρας ἡ ὁποία εἶχε έμφανισθεῖ με αὐτὸν σάν κράτος ανεξάρτητο καί ένιαῖο. Τῆ γενναιότητα καί τὰ ἄλλα προτερήματά του εἶχε θαυμάσει ὁ Σουλτάνος Μουράτ καί τοϋ έδωσε τὸ ὄνομα 'Ισκεντέρ, δηλ. 'Αλέξανδρος. Με τὸ μαϋρο δικέφαλο ἀετὸ ποϋ εἶχε καθιερώσει ὡς έμβλημα καί τὸ ἀετίσιο βλέμμα του καί τὴν πολὺ ἄρρενωπὴ φυσιογνωμία καί στὶς προτομές του ἄληθινὰ συναρπάζει. Τὸ κάστρο στὰ Κρούϊα διατηρεῖται σὲ πολὺ καλὴ κατάσταση ἔκτός ἀπὸ ἓνα τμῆμα ποϋ εἶχε ὑποστειῖ καθίζηση. Στὸ Μουσεῖο βλέπει κανεῖς ντοκουμέντα τῆς ιστορίας τοϋ μεγάλου αὐτοϋ ἥρωα τῆς 'Αλβανίας. 'Η θεὰ τῆς πεδιάδας μέχρι τὰ Τίρανα ἦταν συναρπαστικὴ. 'Η παραδοσιακὴ παλιὰ ἀγορὰ με τοϋ σκαφενέδες, τὰ μαγαζιά, κλειστὰ θέβαια καί ἄδεια, τὰ καλύτεριμωμένα δρομάκια σοϋ ἔδιναν σαφῆ τὴν εἰκόνα τοϋ πῶς ἦταν τὸ χωριὸ ἄλλοτε. Φεύγοντας ἀπὸ τὰ Κρούϊα τραθήξαμε γιὰ τὸ ΔΙΡΡΑΧΙ. Στὸν ὁμώνυμο κόλπο τῆς 'Αδριατικῆς σύγχρονο λιμάνι καί καινούργια ἡ πόλη, φαρδεῖς οἱ δρόμοι. Εἶχε βομβαρδισθεῖ κατὰ τὸν 'Ελληνοϊταλικὸ πόλεμο 1940—41 ἀπὸ βρεταννικὰ ἀεροπλάνα.

'Εμεῖς μείναμε σὲ ἓνα ξενοδοχεῖο τουριστικὸ, στὴν παραλία, σύγχρονο ποϋ εἶχε καί ξένους τουρίστες, Νορβηγοὺς - Αὐστριακοὺς. 'Αδριάτικα τὸ ὄνομα. 'Η ἄμμουδιὰ περίφημη, ἄμμος ἔξαιρετικὸς. Δόθηκε εὐκαιρία γιὰ μπάνιο ὅπως εἶχε γίνει καί στοὺς 'Αγίους Σαράντα, καί τὰ παιδιὰ δὲν ἔχασαν τὴν εὐκαιρία. 'Η παράσταση στὸ Διρράχιον ἦταν ἄνευ προηγουμένου, διότι τὸ θέατρο ἦταν ὑπαίθριο. Αὐτὴ ἡ βραδιά ἦταν ἀπὸ ἐκεῖνες ποϋ θὰ μείνουν ἀξέχαστες. Τὸ θέατρο φτιαγμένο ἀπὸ τσιμέντο καί ξήλωσε ἓνα δασωμένο λόφο. 'Η σκηνὴ μεγάλη. Τὸ δειλινὸ ἦταν πολὺ φωτεινὸ καί χιλιάδες ὁ κόσμος

πού παρακολουθοῦσε εἴτε καθισμένος στὶς κερκίδες, εἴτε ἀπ' ἔξω στὸ χῶμα καὶ στὰ θράχια. Τὸ πρόγραμμα ξετυλιγόταν εὐχάριστο διότι δὲν ἦταν ζέστη καὶ οἱ στολές φοριόταν ἀνετα. Τὰ τραγούδια κυλοῦσαν ἀπὸ τοὺς χορευτὰς εἰς τοὺς θεατὲς καὶ γέμιζαν τὴν ἀτμόσφαιρα. Τὰ καλάθια μὲ τὰ λουλούδια πού προσφέρθηκαν στὰ παιδιὰ ξαναδόθηκαν ἀπὸ τὰ κορίτσια μας στὸ κοινὸ πού τὰ φιλοῦσε ἐνθουσιασμένο. "Ὅταν μπήκαμε στὸ αὐτοκίνητο γιὰ νὰ ξαναγυρίσωμε στὸ ξενοδοχεῖο, ὁ κόσμος ὅλος δὲν ἔφευγε ἀλλὰ τριγύριζε τὸ αὐτοκίνητο καὶ χαιρετοῦσε γελώντας καὶ κλαίγοντας ἀπὸ ἐνθουσιασμό. Αὐτὸ ἦταν ἀπὸ τὶς ὀμορφότερες ἠθικὲς ἀμοιβές πού πῆρε ὁ «ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ».

Τὰ ΤΙΡΑΝΑ εἶναι μιὰ μεγάλη πόλη μὲ αρκετοὺς μεγάλους δρόμους ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ εἶπω ὅτι ἓνα εἶδος πού λείπει ἀπὸ τὴν Ἀλβανία εἶναι τὰ ταξί. Δὲν εἶδαμε πουθενὰ κανένα. Ἐπίσης τὰ μικρὰ αὐτοκίνητα καθ' οἴανδῆποτε ἔννοια, αὐτὰ πού κυκλοφοροῦν εἶναι ἐλαχιστότατα. Οἱ δρόμοι εἶναι ἀδειοί. Βέβαια ὑπάρχουν λεωφορεῖα πού μεταφέρουν ἐργάτες ἢ κάνουν συγκοινωνίες ἀλλὰ γεγονός εἶναι ὅτι ἡ ἀπουσία αὐτοκινήτων σὲ σύγκριση μὲ ἄλλα κράτη εἶναι μεγάλη.

Στὰ Τίρανα τὸ θέατρο τῆς Ὀπερας εἶναι πολὺ ὠραῖο. Τὴν παράσταση ἐτίμησαν οἱ Ὑπουργοὶ καὶ Ὑφυπουργοὶ, Παιδείας, Ἐξωτερικῶν, Πολιτισμοῦ. Τουριστικὰ ἐπισκεφθήκαμε τὸ Μουσεῖον «ἡ Ἀλβανία σήμερα». Εἶναι μιὰ ἔκθεση τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς Ἀλβανίας εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, ἠλεκτρισμός, γεωργία, βαριὰ βιομηχανία, ὀρυκτὸς πλοῦτος, ὕστερα ἔκθεση ἐνδυμάτων καὶ οἰκιακῶν εἰδῶν. Τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ οἰκιακὰ εἶδη εἶναι ἀκόμη στὴν ἀρχὴ θᾶλεγα. Ὅσον ἀφορᾷ τὴ γεωργία καὶ βιομηχανία εἶναι ἀξιέπαινοι οἱ ἄνθρωποι γιὰ τὶς τεράστιες προσπάθειες πού κάνουν.

Μᾶς ἐξήγησαν ὅτι παράγουν ἕως τώρα τὰ 800)0 τῶν ἀνταλλακτικῶν μηχανημάτων πού τοὺς χρειάζονται, ὅτι ἔχουν ἀνεπτυγμένη βιομηχανία χάρτου. Ἐδῶ

ὅμως πρέπει νὰ εἶπω ὅτι χαρτὶ καλὸ δὲν θρῆκα ν' ἀγοράσω, ὅτι ἔχουν ἀνεπτυγμένη τὴ χημικὴ βιομηχανία, 32 εἶδη μεταλλουργίας, ἀλουμινίου, ἀτσάλι, ὅτι θαδίζουσι πολλὰ πράγματα στὴν ὑδροηλεκτρικὴ ἀνάπτυξη. Ὅτι μεταπολεμικῶς καλλιεργοῦν θαμπάκι καὶ κουκούλια, ὅτι ἐκμεταλλεύονται τὸν δασικὸ πλοῦτο. Πάντως συμπερασματικὰ προσωπικῶς θά'λεγα ὅτι γίνονται προσπάθειες σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς νὰ δημιουργήσουν πύργους. Τώρα σὲ ποιῆς ποσότητες καὶ πότε θὰ μπορέσουν ν' ἀναπτυχθοῦν δὲν ξέρω. Δίπλα μᾶς περιμένε μιὰ καταπληκτικὴ ἔκθεση. Ἦταν ἓνα Λαογραφικὸ Μουσεῖο θαυμάσιο. Ἐνα μουσεῖο πού θά'λεγα ὅτι σχεδὸν δὲν ἔχει τὸ ὅμοιό του πουθενά. Μιὰ τεράστια αἰθουσα χωρισμένη καὶ διακοσμημένη σὲ χώρους που καλύπτουν τὴν παράδοση, τὸν τρόπο ζωῆς, τὰ οἰκιακὰ σκεύη καὶ τὰ σκεύη τῶν ἀνθρώπων τῆς ὑπαίθρου, ἔκθεση στολῶν, λίγες κασέλλες, λίγα ξυλόγλυπτα. Εἶναι μ' ἀληθινὸ μεράκι θαλμένα. Οἱ καλύβες τοῦ τσοπάνη, τὰ χειμωνιάτικα μὲ τὰ τζάκια, οἱ νοντάδες, διηγοῦνται μιὰ ἱστορία, τὴν ἱστορία αὐτῆς τῆς μικρῆς ἀλλὰ θασανισμένης χώρας. Ὅσον ἀφορᾷ τὶς στολές εἶδα καὶ γνήσια γιαννιώτικα πιρπιρά, καὶ δυὸ τούρκικα νυφικὰ φορέματα, βελούδινα. Ἐπίσης ἓνα εἰκονοστάσι ἀπὸ τὴν Ἐλεοῦσα Πραμετῆς, πού ὅπως μᾶς εἶπαν γιὰ τὰ ξυλόγλυπτα αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας ἐργάστηκαν 3 γενεές. Καὶ μιὰ ωραία πύλη μὲ τὸ δικέφαλο ἀετό. Ὑστερα πήγαμε σὲ μιὰ γκαλερί τέχνης. Λάδια μὲ νεκρὲς φύσεις. 1883 ζωγράφος Κόλλιας, ἔργα τοῦ αὐτοδίδακτου Σπύρου Τζέκα, προσωπογραφίες τοῦ Σίμου Ρώρα, ἔργα ἑνὸς λαϊκοῦ ζωγράφου Βάγγου Μίχα. Κι ὁ ζωγράφος Νέτσ Μεντὶν Ζαῖμ σπούδασε στὴ Γαλλία, Ἰταλία, Ἑλλάδα. Καὶ δύο γυναῖκες, ἡ Ἀνδρονίκη Ἀντωνίου 1910 καὶ ἡ Σοφία Παπαδημητρίου. Δὲν ὑπάρχει μοντέρνα τέχνη. Κι ὕστερα ὅλα τὰ σύγχρονα ἔργα ἔχουν πολιτικὰ θέματα. Φεύγοντας ἀπὸ τὰ Τίρανα τὸ ἐπόμενο πρωτὶ κατευθυνόμεθα πρὸς τὴν ΚΟΡΥΤΣΑ. Στὸ δρόμο μας συναντοῦμε τὸ τεράστιο ἐργοστάσιο χαλυβουργίας τὸ ὁποῖον

είναι ήμιτελές και είχαν αρχίσει να κατασκευάσουν οι Κινέζοι. Τώρα μάς είπαν οι συνοδοί μας με τη διακοπή των σχέσεων Κινεζοαλβανικών έχουν κανονίσει ώστε ή αποπεράτωση και ή λειτουργία να συνεχισθί από τους ιδίους. Άλλά περνάμε από το Έλμπασάν και όπως μάς είπαν είναι ο όμφαλός της Άλβανίας. Έγώ ξέρω πως σάν ήμουν μικρή και μάθαινα χορό, μου έλεγαν οι δικοί μου, πως όταν καταφέρης να χορέψης Μπεράτι και Έλμπασάν, τότε να ξέρης πως χορεύεις παραδοσιακούς χορούς, τόσο δύσκολους θηματισμούς είχεν. Σ' αυτή ακριβώς τη θέση υπήρχε ή αρχαία πόλη της ΙΛΛΥΡΙΑΣ Σκάμπα, είναι στα ΝΑ του Διρραχίου κοντά στον ποταμό Σκούμπη.

Έδω λέει ο ξεναγός περνούσε ή Έγνατία όδός. Ο ποταμός αυτός Σκούμπη ή Σκουμπίνι χωρίζει την Άλβανία σε δύο μέρη καθώς επίσης είναι το σημείον διαχωρισμού των δύο φυλών των Γκέκκηδων και των Τόσκηδων ενω στα νότια υπήρχον οι Λιάπηδες. Οι φυλές αυτές όμιλουν διαφορετικές διαλέκτους. Συνέχεια φθάσαμε στο ΠΟΓΡΑΔΕΤΣ, ωραία πόλη και ένα πολύ μοντέρνο ξενοδοχείο που δίνει στη λίμνη Όχρίδα, είναι στρωμένο με κόκκινο μάρμαρο, έχει ωραία σαλόνια, έχει ένα μέρος του τοίχου με σκαλιστή κόκκινη πέτρα και λέγεται Κόκκινη Πέτρα.

Το Πόγραδετς είναι ζώνη παραθερισμού, έχει 15.000 κατοίκους και συγκεντρώνει «μπάνια και θουνό». Έργοστάσιο Χαλυουργίας, Νίκελ, Χρώμιο. Μάς είπαν πως όταν τελειώσει ή παραγωγή θα είναι τέτοια που θ' αποτελέσει επανάσταση στο βιομηχανικό τομέα.

Έξω από το Πόγραδετς μια ωραία έκπληξη, το κέντρο με τα λουκούμια κλπ.

ΚΟΡΙΤΣΑ. Για μένα ή ωραιότερη πόλη. Βέβαια μιλω για την αρχιτεκτονική των σπιτιών, τη θέση στην όποία είναι χτισμένη, τους δρόμους. Βεβαίως δέν τη στολίζουν καταστήματα πολυτελή, θιτρίνες και άγαθα τέτοια που ξέρουμε έμεις αυτά για τη γετιονική χώρα είναι πράγματα τουλάχιστον για σήμερα άνύπαρκτα. Αυ-

τή εἶναι ἢ πραγματικότητα τὴν ὁποία ὁμολογῶ χωρὶς πάθος, ἀπλῶς κάνω μιὰ διαπίστωση χωρὶς νὰ ὑπερβάλλω καθόλου. Ἡ ἑλληνικότητα τῆς Κοριτσᾶς εἶναι γνωστή. Ἡ ἱστορία της ἐπίσης καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος ν' ἀναμασοῦμε πράγματα γνωστά.

Ἐγὼ θέλω νὰ μιλήσω γιὰ τὴν Κοριτσᾶ τὴ σημερινή, τὴν Ἀλβανικὴ Κοριτσᾶ. Ὁ κάμπος πλούσιος, οἱ λόφοι σπαρμένοι μὲ μηχανές καὶ ποτιστικὸς εἶναι ὁ σιτοβολῶνας τῆς Ἀλβανίας. Ἀκόμη τὰ τεῦτλα συντηροῦν τὸ ἐργοστάσιο ζακχάρεως. Ἀπὸ ἓνα παραθεριστικὸ κτίριο καὶ ἀπὸ τὸ σημεῖο τοῦ μνημείου τῶν πεσόντων ὑψηλὰ στὸ ὕψωμα ἡ θεὰ εἶναι μαγευτικὴ. Οἱ ἄνθρωποι μπερδεύουν τὰ Ἀρβανίτικα μὲ τὰ Ἑλληνικά, ἀλλὰ καὶ γαλλικὲς λέξεις λόγω καὶ τῆς Γαλλικῆς κατοχῆς. Πρὶν νὰ ἐπιβάλῃ ὁ Χότζα τὸν Ἀθεϊσμό φαίνεται ὅτι ὑπῆρχαν καὶ καθολικοί. Αὐτὸ βγαίνει ἀπὸ τὸ ὅτι σὲ ἓνα πάρκο δύο γυναῖκες βλέποντας τὸ σταυρὸ στὸ λαιμό μου ἔκαμαν κατὰ τὸν καθολικὸ τρόπο τὸ σταυρό τους. Στὴν Κοριτσᾶ εἶδαμε ἓνα θαυμάσιο ἐργοστάσιο ταπητουργίας, χειρὸς ὑπέροχα χαλιὰ σὲ ἀνατολίτικο τύπο μὲ μυριάδες θαυμάσια σχέδια ὑφάνσεως. Γυναῖκες δύο - δύο, τρεῖς - τρεῖς, μπροστὰ σὲ ὀρθοὺς ἀργαλιούς. Εἶναι πραγματικὰ ἐξαιρετοῦ κατασκευῆς καὶ σὲ σύγκριση μὲ τὰ μηχανοποίητα ποὺ ἔχει ἡ Εὐρώπη στοιχίζου φθηνότερα. Τὰ χαλιὰ τους τὰ κιλιμωτὰ εἶναι στὸν τύπο τῶν Βουλγάρικων ἀλλὰ ὄχι τόσο τέλεια.

Οἱ φλοκωτὲς καλὲς ἀρκετά. Τώρα θυμήθηκα στὸ Λαογραφικὸ Μουσεῖο ἦταν μία, μία μόνον φλοκάτη μὲ τὸ Μαϊάνδρο. Στούς συνοδοὺς ποὺ μοῦ τὴν ἔδειχναν τοὺς εἶπα γελώντας, ὅτι ἀκριβῶς τὴν ἴδια τὴν ἔχω στὴν προίκα μου καὶ ὅτι πῶς νὰ τὸ κάνουμε, ὁ Μαϊάνδρος δὲν εἶναι ἄλβανικὸ σχέδιο.

Ἡ Κοριτσᾶ ἔχει 850 μέτρα ὑψόμετρο. Ἐχει ἀκόμη ἐργοστάσιο παρασκευῆς μπύρας, λυκίσκο στὸ Πόγραδετς καὶ ἐργοστάσιο ἐπεξεργασίας δερμάτων. Σ' ἓνα κεντρικὸ σημεῖο, ξενοδοχεῖο μὲ ἀρκετοὺς ξένους, Καναδοὺς - Αὐστριακοὺς. Τὸ Θέατρο, ἡ Τράπεζα, ἓνα λαϊ-

κὸ τραγούδι λέει πῶς: Οἱ δρόμοι τῆς Κοριτσᾶς ἔχουν ὄμορφα κορίτσια ποὺ θγαίνουν καὶ σεργιανοῦν χωρὶς νὰ ρωτοῦν τὶς μάνες.

Ἐπισκεφθήκαμε ἓνα μουσεῖο, ὅπου εἶναι ἐκτεθειμένα ἔγγραφα τοῦ Κομμουνιστικοῦ ἀγῶνα. Ἡ Κοριτσᾶ ἂν θέθαια μποροῦν νὰ ὑπάρξουν τὰ ἑλληνικὰ δεδομένα διαθιώσεως εἶναι μιὰ πόλις ποὺ εὐχάριστα θὰ ζοῦσε.

Ἐκεῖ περάσαμε τὶς δύο τελευταῖες μέρες καὶ κάναμε τὶς δύο τελευταῖες παραστάσεις μὲ τὸν ἐνθουσια-

Τὸ πάρκο καὶ ἡ τεχνητὴ λιμνούλα στὸ Πόγραδετς.

σμένο κόσμο θεατὲς καὶ μὲ τὸν παραπονεμένο κόσμο ἄκροατὲς ποὺ τριγύριζαν καὶ πίσω ἀπὸ τὸ θέατρο καὶ ἄπλωναν πότε - πότε τὰ χέρια νὰ μᾶς χαϊδέψουν. Φεύγοντας τὴν ἄλλη μέρα ἀπὸ τὶς 4 τὸ πρωῖ προχωρούσαμε πλάϊ στὴ λίμνη. Λίγες, ἐλάχιστες θάρκες ἔβγαιναν ἀπὸ τὸ ψαράδικο χωριουδάκι Λίν. Ἐχει λέει τὰ περίφημα ψάρια μπελούσια. Γίνονται 300—400 γραμμάρια καὶ δὲν ὑπάρχουν ἄλλοῦ πουθενά. Τὸ ὁδικὸ δίκτυο εἶναι καλύτερο ἀπὸ παντοῦ, ὑπάρχουν μερικὰ τοῦνελ γιὰ τὸ σιδηρόδρομο. Τὸ χωριὸ ξυπνάει, οἱ πρῶτες ἀκτίνες

του ήλιου πέφτουν στη θάλασσα και τή ζεσταίνουν. Τά μπελούσια μαγειρεύονται και μοσχομουρίζουν και στα χείλη μου άνεβαίνει τὸ τρυφερὸ τραγούδι πὸ μάθαμε. «Κοὺρ μεντέλ νὲ ντέρ Τάτση σὶ τσε μέρ ὄφ ἄμάν - ἄμάν».

Προχωρήσαμε ἔτσι σὲ μιὰ εὐχάριστη φιλικὴ ἀτμόσφαιρα τὸν πολὺ μακρὸ δρόμο πὸ μᾶς ἔφερε στὴν πόρτα τῆς Κακαβιάς. Εἶχαν περάσει 15 μέρες στὴν Ἀλβανία. Μᾶς εἶχαν συνδέσει μὲ ὀρισμένες κοινὲς ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ '40, εἶδαν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς δικούς μας τὰ μέρη πὸ πολέμησαν στῆθος με στῆθος τὸν Ἰταλό. Εἶδαν τὰ παιδιὰ τοῦ Ὀμίλου «ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ» πὸ καὶ πῶς πολεμοῦσαν οἱ Ἕλληνες γιὰ τοὺς βωμοὺς καὶ γιὰ τὶς ἐστίες. Πῆραμ τὴν μεγάλη ἱκανοποίηση νὰ συντελέσουν σὲ μιὰ φιλικὴ ἐπαφὴ τῶν δύο χωρῶν, ὅπως ἡ χώρα μας ἀπεφάσισε.

Ἡ θυγατέρα μου εἶπε: Καταλαβαίνω μόλις τί αἰσθανόταν ὁ πατέρας ὅταν διηγείτο ἐκεῖνες τὶς τρομερὲς νύχτες στὰ Ἀλβανικὰ βουνά, ὅταν προσπαθοῦσε στὴν πρώτη γραμμὴ τῆς φωτιᾶς νὰ βοηθήσει σὰ γιατρός τοὺς τραυματίες, τοὺς μελοθανάτους ἥρωας. Ἐγὼ... ἐγὼ ἔστεκα στὴν ἄκρῃ τῆς μεγάλης πόρτας καὶ συλλογιζόμουν τί καὶ πῶς ἔπρεπε νὰ γράψω τὶς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὸ 15ῆμέρο αὐτό.

Ἀφοῦ ἔλαχε ὁ κλῆρος νὰ ΕΙΜΑΙ Η ΠΡΩΤΗ ΗΠΕΙΡΩΤΙΣΣΑ πὸ πάτησα ἄλλοτε ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΗ καὶ ἦταν φυσικὸ νὰ κάμω τὶς πικρὲς καθαρὰ τοπικιστικὲς μου σκέψεις γιὰ πράξεις τὶς ὁποῖες δὲν εὐθύνονται οὔτε οἱ νέοι τῆς Ἀλβανίας οὔτε τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ ἐπισκέφθηκα χωριὰ μὲ Ἑλληνικὸ πληθυσμὸ, Ἑλληνικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, ὠραία Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀλλὰ πὸ ἄκουσα πολλὲς φορές τὶς ἐντολὲς τοῦ Ἐμβέρ Χότζα νὰ ἐνισχυθῆ ἡ Ἑλληνικὴ μειονότης ὥστε νὰ μὴ χάσει οὔτε τὴ γλῶσσα οὔτε τὰ ἔθιμά της. Ἐλαχε ὁ κλῆρος νὰ εἶμαι ἡ πρώτη Ἑλληνίδα συγγραφεὺς - δημοσιογράφος πὸ περνοῦσα ὕστερα ἀπὸ 38 χρόνια τὰ σύνορα καὶ ἔπρεπε νὰ γράψω αὐτὰ πὸ εἶδα καὶ ἄκουσα ΔΙΚΑΙΑ ΚΑΙ ΑΜΕΡΟΛΗΠΤΑ.

ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ 1978

Στὸ Ἀργυρόκαστρο εἶχα τὴν τύχη, σὰν καλεσμένη τῆς Ἀλβανικῆς Κυβερνήσεως, νὰ παρακολουθήσω τὸ Ἐθνικὸ Φεστιβάλ τοῦ 1978 ποὺ γίνεται ἐκεῖ μὲ συμμετοχὴ ὅλων τῶν συγκροτημάτων τῆς χώρας. Παρουσιάστηκαν πάρα πολλὰ κοστούμια, αὐθεντικὰ ἢ θαυμάσια καινούργια, ποὺ ἀντέγραφαν τὰ παλιά. Οἱ παραλλαγές, ἔστω καὶ πολὺ μικρές ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ ἔφτασαν τὶς 500.

Στὶς 6 Ὀκτωβρίου ὅλος ὁ ἀνηφορικὸς δρόμος ποὺ μπαίνει στὸ Ἀργυρόκαστρο γέμισε σὲ ἓνα μεγάλο μῆκος ἀπὸ 2.000 περίπου ἀνθρώπους ἀπὸ τεσσάρων ἕως ὀγδόντα χρόνων ποὺ ντυμένοι μὲ τὶς ἐθνικὲς τοὺς στολές προχωροῦσαν χορεύοντας καὶ τραγουδώντας μὲ πίπιζες, μὲ νταούλια καὶ κλαρίνα ἕως ὅτου ἔφτασαν στὴν πλατεῖα «Τσερτσιζ - Τοπούλι» ὅπου εἶναι τὰ ἀγάλματα τῶν δύο ἡρωίδων Μπούλης καὶ Περσεφόνης.

Τὸ ἀπόγευμα, τὴν ἑναρξὴ τοῦ Φεστιβάλ κήρυξε ὁ Ὑφυπουργὸς Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ παρούσης τῆς Ὑπουργοῦ. Ἡ ὀργάνωση ἦταν τέλεια. Τὸ στάδιο τοῦ Ἀργυροκάστρου εἶναι πολὺ μεγάλο. Στὸ κέντρο μιὰ μεγάλη ἐξέδρα γιὰ τοὺς χοροὺς ποὺ τὴν περιέβαλε ἀπὸ τὸ κάτω μέρος μιὰ ὀρχήστρα πνευστῶν καὶ ἐγχόρδων ὀργάνων καὶ τὸ πίσω μέρος ἀμφιθεατρικὰ, παιδιὰ μικρὰ ποὺ ἔσειαν τραγουδώντας πολύχρωμα μπουκέτα λουλούδια. Μὲ μιὰ ωραιότατη εἴσοδο μπῆκαν ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς τοῦ σταδίου νεαροὶ ἀθλητὲς καὶ ἀθλήτριες στὰ κατάλευκα ντυμένοι καὶ σχημάτισαν μὲ τὰ κορμιά τους τὴν εὐχὴ «καλωσορίσατε». Ὑστερα χόρεψαν ἢ τραγούδησαν τὰ συγκροτήματα τῆς περιφερείας τοῦ Ἀργυροκάστρου. Κι εἶδαμε ζαγορίσιο, τσάμικο, πωγωνίσιο, γκάϊντα, καλαματιανό, συρτὸ στὰ τρία μὲ τὴ «μηλίτσα ποῦεσαι στὸ γκρεμό» καὶ τὰ «μανουσάκια» ποὺ τὰ χόρευαν μὲ τὰ γνωστὰ σὲ μᾶς θήματα. Χόρεψαν οἱ Δεροπολίτισες μὲ τὶς ἀθάνατες στολές τους, τὸ «χορὸ τῆς νύφης» καὶ ξεσήκωσαν μεγάλο ἐνθουσιασμό.

Τὸ βράδυ ὅλοι οἱ προσκεκλημένοι εἶμαστε καλεσμένοι γιὰ φαγητὸ στὶς οἰκογένειες τοῦ Ἀργυροκάστρου. Ἐγὼ πῆγα στὸ σπίτι τοῦ Τσάρκα, ὅπου ἡ γυναίκα του ἡ Ἀνθούλα καὶ τὰ τρία χαριτωμένα παιδιὰ τους μὲ περιποιήθηκαν μὲ εὐγένεια σ' ἓνα καλοστρωμένο τραπέζι. Ἡ τυρόπιττα ποὺ φάγαμε μὲ σπιτικό φύλλο, ὕστερα ἀπὸ τὰ ἄλλα φαγητά, ἦταν ἴδια ὅπως τὴν φτιάχνουμε ἐμεῖς στὴν Ἡπειρο. Νύχτα καθὼς φεύγαμε γύρισα καὶ κοίταξα τὸ κάστρο. Ἦταν φωτισμένο ὁλόκληρο καὶ ἓνα ἀπαλὸ φῶς προβολέων ἔκαμε παρτί-

Συγκροτήματα χορευτικὰ τῆς Γράψης χορεύει.

πατο κι ἔδειχνε τὴν ἀπαράμιλη ὀμορφιά τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν σπιτιῶν τοῦ Ἀργυροκάστρου... Τὴν ἄλλη ἡμέρα τὸ Φεστιβάλ συνεχίστηκε στὸ μεγάλο πλάτωμα στὴν κορυφὴ τοῦ κάστρου. Γύρω στὰ τεῖχη στὰ ὑψώματα ἦταν ἀνεβασμένα συγκροτήματα ποὺ μὲ τὶς πολυχρωμες στολές τους πάνω στὰ τεῖχη ἔμοιαζαν ἀγριολούλουδα ποὺ φύτρωσαν ἐκεῖ γιὰ νὰ στολίσουν τὸ ἱστορικὸ μνημεῖο. Ὁ κόσμος ἀμφιθεατρικὰ καθισμένος μέχρι τὰ βράχια ψηλὰ καὶ οἱ μουσικὲς ποὺ ἔπαιζαν ἔ-

καμαν ένα άπίθανα γραφικό θέαμα. Ἡ παράσταση άρχισε με μιá ποιμενική κραυγή που ξεκίνησε από μιá άκρη και θρήκε άπόκριση από άλλη, ψηλά στις μεγάλες πέτρες και δημιουργήθηκε μιá αυθεντική άτμόσφαιρα ύπαίθρου. Ὑστερα τὰ συγκροτήματα πήραν τις θέσεις τους. Οί Ἄλθανοί περισσότερο τραγουδοῦν παρά χορεύουν άλλά και τούς χορούς τους τούς χορεύουν ως επί τὸ πλεῖστον τραγουδώντας, και πάντα με τὰ ὄργανα τῆς μουσικῆς τὰ ὁποῖα ὁμως παίζουν ωραιότατα. Τὰ τραγούδια τους εἶναι ελάχιστα έρωτικά, περισσότερα καθαρῶς λαογραφικά που συνοδεύουν και έπεξηγοῦν τις οικιακές εργασίες ἢ τοῦ άγροῦ, τὸν άραθῶνα, τὸν γάμο, τὸ νανούρισμα και τὰ ὑπόλοιπα εἶναι ἢ ιστορικά που διηγοῦνται πολεμικούς άγῶνες ἢ τραγούδια που εξαίρουν τὸ κόμμα και ὅλα εἶναι προσαρμοσμένα σέ σκοπούς παιδιῶν τραγουδιῶν τῆς ύπαίθρου. Και τὰ συγκροτήματα έκαμαν τὴν επίδειξή τους. Στολές, τραγούδι, χορός. Ὁραιότατες οί στολές τῆς Γκράμσης. Εἶχαν, μοῦ εἶπαν, πάντοτε τις πιὸ ωραῖες στολές, παρὰ ὅτι ἦταν άλλοτε ἢ φτωχότερη έπαρχία. Σεμνὴ και περήφανη ἢ στολή τῶν άνδρῶν τῆς Κρούγια. Δένε πῶς ἦταν πρὶν ὀλόλευκη άλλά ὅταν πέθανε ὁ Έκεντέρμπεης τὸ γιλέκο ἔγινε μαῦρο σέ ένδειξι πένθους. Και ἔτσι πρέπει νά εἶναι γιατί διαβάζοντας τὴν ιστορία του και βλέποντας τί έκαμε γιὰ τὸν τόπο του λές πῶς τοῦ άξιζε τὸ μεγαλύτερο πένθος. Τὸ Πρεμετὴ παίζει φλογέρες και μιμεῖται τὸ κελάϊδισμα τῶν πουλιῶν.

Ἐνας Τσάμης γέροντας, πολὺ γέροντας, τραβάει πρῶτος τὸ χορό. Ἄπο τὰ χωριά που εἶναι στοῦ Γράμμου τὰ σύνορα, οί άνδρες φοροῦν τσιπούνια. Πολύχρωμες οί στολές τῶν γυναικῶν τοῦ Φιέρι και συνταρακτικὸ τὸ «μοιρολόι τῆς Μάνας» που τραγουδοῦν μιá συντροφιά γυναῖκες, πίσω τους βλέπουμε τούς άνδρες με κάπες γκρίζες φλοκωτές. Ὁραιότατη ἢ μελωδία άπό ένα «τακίμι» μουσικούς που ἔπαιζαν τὸ τραγούδι τῶν Ἄλθανῶν τῆς διασπορᾶς «Ἐλεγκί Κουρμπέτι». Ὅταν

τελείωνε κάθε ἐπαρχία τὴν ἐπίδειξίν της, τραγουδοῦσε τὸ τραγούδι τοῦ Χότζα καὶ σηκωνόταν ὄρθιοι ὄλοι οἱ θεαταί, φυσικὰ καὶ ἐμεῖς ποὺ εἴμεθα φιλοξενούμενοι. Τὰ συγκροτήματα εἶχαν ἐλαφρὲς χορογραφίες ἔτσι ποὺ νὰ γίνεται πιὸ ἐνιαῖο καὶ πιὸ κατανοητὸ τὸ σύνολο στὸ τί ἀκριβῶς ἐξέφραζε ὁ χορὸς του. Ὁραιότατα τὰ συγκροτήματα τῆς Μερντίτας, τῆς Τροπόγιας ποὺ τὸ στῦλ ἔμοιαζε κάπως στὸ Ἀνατολίτικο, ἀλλὰ ἀπὸ ὅσα εἶδα

Μπουκάλι μὲ ρακὶ τῆς Ἀλβανίας

περισσότερο συναρπαστικὸ σὰν χορευτικὸ ἦταν τῆς Πούκας, κοντὰ ἀπὸ τὰ Σκόδρα, χόρευαν ρυθμικώτατα μὲ ἄρμονικὸ στῦλ καὶ ἐπιδεξιότητα ποὺ ἄγγιζε τὸ τέλειο. Ἡ γνώμη μου εἶναι πὼς μποροῦν νὰ σταθοῦν παντοῦ.

Χαριτωμένος ὁ χορὸς τῶν μαντηλιῶν, τὸ τραγούδι τῆς Σαρμανίτσας, τῆς νοικοκυρᾶς, ἀλλὰ ὅταν οἱ κοπέλες τῆς Λεσινίτσας τραγούδησαν τὸ «Ξενητεμένο μου πουλί», ράγισαν τὶς πέτρες συντάραξαν καὶ μάτωσαν τὶς καρδιές. "Αγριος ὁ πόνος ἀπὸ τὸν καημὸ τῆς ξενιτιᾶς, χαρὰ σὲ κεῖνον ποὺ δὲν τὸν ξέρει. Οἱ Δεροπολίτισες τραγουδοῦν μὲ καημὸ ποὺ τὸν ἔνωσαν καὶ ἐγὼ σὰν Ἑπειρώτισσα ποὺ ξέρω αὐτοὺς τοὺς καημούς, λούστηκα στὸ δάκρυ καὶ στὴν πίκρα. "Ενα περίφημο θέαμα κι ἄκουσμα ἦταν τὰ πολὺ μικρὰ παιδιὰ τῶν 4—5 χρόνων ἀπὸ τὸ Πίκαριτ ποὺ χόρευαν χωρὶς μουσικὴ, ἀλλὰ τραγουδώντας καὶ θέλω νὰ εἰπῶ πὼς κάθε συγκρότημα εἶχε τὴ δική του ὁμορφιά καὶ σὲ κάποιο σημεῖο ἦταν καλύτερο ἀπὸ τ' ἄλλα. Τὸ Φεστιβάλ τοῦ Ἀργυροκάστρου μοῦ ἄφησε θαυμάσιες ἐντυπώσεις καὶ δείχνει ὅτι στὴν Ἀλβανία γίνεται μιὰ σπουδαία δουλειὰ σὲ ὅτι ἀφορᾶ τὴ λαογραφία. "Ομως ἔπρεπε νὰ φύγω, ἀλλὰ ἐπέπρωτο νὰ ἔχω μιὰ ἀκόμη συγκίνηση ποὺ ἀφοροῦσε τὴν Ἑλληνικὴ μειονότητα. Οἱ ἀμφιτρύονές μου μὲ συνώδευσαν σὲ ἐπίσκεψή στὸ χωριὸ Δερβιτσιάνη. Στὸ σπίτι τοῦ Γιώργου Σέλου μὲ καλωσόρισαν στὴ γλῶσσα μου, μοῦ πρόσφεραν σταφύλια καὶ «κερασό» σπιτικὸ ποτό, μοῦ φόρεσαν μιὰ γνήσια Δεροπολίτικη στολή. Μὲ ὠδήγησαν στὸ δημοτικὸ σχολεῖο ὅπου πολὺ συγκινημένη ἄκουσα τὰ παιδιὰ νὰ διαβάζουν ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ τῆς δευτέρας τάξης στὰ Ἑλληνικὰ καὶ νὰ ἀπαγγέλλουν ποιήματα. Εἶναι ὠραῖο νὰ ξέρης ὅτι στὴν Ἀλβανία ἢ Ἑλληνικὴ γλῶσσα σήμερα ποὺ τὴν ἐπισκέφθηκα ἐγὼ ὁμιλεῖται καὶ μαθαίνεται σωστά. "Οτι κρατιοῦνται αὐτούσια τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα, καὶ ὅτι διατηροῦνται οἱ στολές. Αὐτὰ εἶδα ἐγὼ στὴ Δερβιτσιάνη μιὰ ὥρα πρὶν τὸ μεσημέρι στίς 10 Ὀκτωβρίου 1978.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΦΩΤΙΑΔΟΥ

Είναι Ἡπειρώτισσα. Ζεῖ στὰ Γιάννενα. Εἶναι ἄρρηκτα δεμένη μετὰ τὴν ζωὴ τῶν ἀνθρώπων τῶν Ἡπειρωτικῶν βουνῶν καὶ ἐρευνᾷ καὶ φροντίζει γιὰ τὴ διαφύλαξη τοῦ Ἐθνικοῦ παραδοσιακοῦ στοιχείου στὴν πηγαία του μορφή.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ — ΒΙΒΛΙΑ

- α) Ἄνθρωποι, Πεζογραφήματα, 1957 (εἰκόνες ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴ)
- β) Καθάρια νερά, ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ, 1961
- γ) Στὴν ἄκρη τῆς θάλασσας, Διηγήματα, 1959
- δ) Στὰ βήματα τῆς μοίρας, Μοθιστόρημα, 1964
- ε) Κεφαλοχώρια τῆς Ἡπείρου, Ὀδοιπορικό, 1971
- στ) Ἐένοι τόποι, Ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις, 1967
- ζ) Γραφικὴ Ρουμανία, 1974
- η) Συρρακιώτικος Γάμος τῶν Ραφτάδων, ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ, 1976
- θ) 1600 χρονογράφηματα καὶ δημοσιεύσεις στὸν Ἡπειρωτικὸ Τύπο καὶ περιοδικὰ ποὺ καλύπτουν μιὰ 25ετία.
- ι) Θεατρικὰ Σενάρια: 12 μικρὰ θεατρικὰ ἔργα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τῶν ξωμάχων μετὰ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης, μετὰ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ τόπου, μετὰ τὴν ἴδια τὴν ζωὴ τους τὴ σκληρὴ καὶ δύσκολη.

Επιμόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

τυπογραφικές εργασίες: Γ. Δούβαλης, Γ. Αποστόλου, Κ. Παπαχρήστου.

Αθήνα: 28 Οκτωβρίου 14. Τηλέφωνο: (0651) 27845-20544.

Επιμέλεια: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα